

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин ім. Б.Д.
Гаврилишина

Кафедра міжнародного туризму і готельного бізнесу

Ходонюк Тетяна Володимирівна

Особливості ринку гірськолижного туризму / The Features of the
Market of Mountain Tourism

спеціальність: 6.140103 - Туризм

освітньо-професійна програма – Управління туристичним бізнесом

Випускна кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи Т-41/1
Ходонюк Т.В.

_____ підпис

Науковий керівник:
канд. економ. наук, доцент
Охота В.І.

_____ підпис

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

«__» _____ 20__ р.

_____ підпис

Завідувач кафедри

_____ **Ю.П.Гуменюк**

_____ підпис

ТЕРНОПІЛЬ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ	6
1.1. Туризм як фактор сталого соціально-економічного розвитку гірських територій.....	6
1.2. Умови і фактори розвитку гірськолижних туристичних центрів ...	12
1.3. Основні тенденції розвитку туризму в Україні	16
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	30
2.1. Особливості розвитку гірськолижного туризму в Україні.....	30
2.2. Досвід організації гірськолижних курортів у Західній Європі	43
2.3. Проблеми управління гірськолижними туристичними центрами в Україні	50
Висновки до розділу 2.....	58
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В Україні	60
3.1. Перспективи розвитку гірськолижного туризму в Україні.....	60
3.2. Розробка стратегії розвитку туристично-рекреаційних зон України	64
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВОК	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Гірськолижний туризм в Україні на сьогоднішній день міцно займає лідируючу позицію серед всіх інших видів екстремального туризму. Це обумовлено наявністю великої ресурсної бази для його виникнення і розвитку, сприятливими погодними умовами, достатнім розвитком туристичної інфраструктури на популярних гірськолижних курортах. Зокрема, у Карпатському регіоні, де тривалість зимового періоду становить 5-6 місяців в році, гірськолижний туризм має переваги перед іншими видами зимового спорту. Масовість гірськолижного туризму – це, безумовно, наслідок популяризації здорового способу життя в сучасному суспільстві, де заняття спортом і активний відпочинок стають пріоритетними напрямками для підтримки високого рівня життя.

Гірськолижний туризм – це екстремальний вид туризму, тому вирішальну роль тут відіграє рівень підготовленості, що в поєднанні з елементами екстриму, які дають необхідну для упорядкованого життя сучасного обивателя адреналіновий струс, дозволяє зробити це напрямком туризму високо популярним і перспективним для подальшого розвитку. У зв'язку з цим, актуальним є вивчення особливостей формування гірськолижного туризму в Карпатському регіоні та виявлення основних проблем і перспектив його розвитку.

Ступінь наукової розробленості. Дипломна робота присвячена аналізу проблем і перспектив розвитку гірськолижного туризму. У ній розкрита актуальність теми, ступінь її наукової розробленості, практична значущість роботи, дана загальна характеристика використаних в роботі методів аналізу і збору емпіричної інформації, сформульовані цілі, завдання, визначено об'єкт і предмет дипломної роботи.

Теоретичне осмислення основних положень і понять цієї дипломної роботи здійснювалося на основі вивчення необхідного масиву спеціальної

літератури. Так, для розкриття питання про особливості гірськолижного туризму, використовувалися праці О. М. Азарян, О. В. Андрєєва, В. К. Бабарицька, М. М. Біль, Г. П. Гаврилко та інших. Виявлення особливостей гірськолижного туризму сприяли праці таких авторів як: П. П. Гаврилко, А. В. Колодійчук, С. М. Кобзова, С. А. Мазур, А. М. Прилуцький, Т. О. Скрипко, О. О. Ланда та інших.

Об'єктом дослідження бакалаврської роботи процеси управління розвитком гірськолижного туризму.

Предметом дослідження теоретичні та прикладні засади становлення гірськолижного туризму в Україні.

Мета роботи є виявити та проаналізувати проблеми та перспективи розвитку гірськолижного туризму в Україні.

Реалізація мети вимагає вирішення ряду взаємопов'язаних діючих **завдань:**

- дослідити туризм як фактор сталого соціально-економічного розвитку гірських територій;
- визначити умови і фактори розвитку гірськолижних туристичних центрів;
- обґрунтувати основні тенденції розвитку туризму в Україні;
- виявити особливості розвитку гірськолижного туризму в Україні;
- дослідити досвід організації гірськолижних курортів у Західній Європі; обґрунтувати проблеми управління гірськолижними туристичними центрами в Україні;
- дослідити перспективи розвитку гірськолижного туризму в Україні;
- розробити стратегії розвитку туристично-рекреаційних зон України.

Методи дослідження. Дослідження проведено з використанням таких загальнонаукових методів: контент-аналіз та систематизація наукових, методичних, нормативних літературних джерел і проектних матеріалів;

метод факторного аналізу та типологічної класифікації; аналіз соціологічних даних; історичний аналіз; метод абстрагування і конкретизації.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-методичні документи щодо розвитку гірськолижного туризму в Україні та Інтернет-ресурси.

Новизна та практична значимість роботи полягає в комплексному і системному обґрунтуванні концепції розвитку гірськолижних туристичних центрів України.

Структура роботи. Загальний обсяг дипломної роботи становить 83 сторінки. Робота містить 13 таблиць та 3 рисунки. До її структури входить 1 додаток. Список використаних джерел налічує 65 найменувань на 8 сторінках.

Одержані результати щодо предмету даного дослідження були апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток індустрії гостинності та міжнародного бізнесу: сучасний стан і перспективи» м.Тернопіль 16-17 травня 2019 р.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Туризм як фактор сталого соціально-економічного розвитку гірських територій

Формування комфортного життєвого середовища людини тісно пов'язано з територіальним розвитком, де зосереджено компоненти системи які мають певний вплив на забезпечення збалансованості території. Тенденції змін в межах економічних систем зумовлюють необхідність їх детального дослідження і формування теоретико-практичних підходів до вирішення проблем їх розвитку на різних територіальних рівнях, як на державному, так регіональному і місцевому.

Економічний словник трактує систему як комплекс підсистем, елементів, компонентів та їх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цінності [19, с. 11]. Взаємозв'язаність елементів системи обґрунтовували різні науковці. Зокрема Л. Берталанфі у 30-х роках минулого століття сформулював теорію відкритих систем, де будь-яка система перебуває у перманентному стані взаємодії (обміну) в межах власного навколишнього середовища [26]. Відмічений науковець, як один із засновників загальної теорії систем визначив систему як комплекс взаємодіючих елементів. Н. В. Василюха висловив думку, що взаємодія багатогранних елементів системи формують певну цілісність і єдність [12, с. 178]. Характеристику системи, як обмеженої множини елементів, що взаємодіють подано О. В. Андрєєва [6, с. 67]. Про зацікавлення вчених щодо розвитку систем свідчить і заснування у 50-х роках ХХ ст. Громади з досліджень у галузі загальної теорії систем [18, с. 189].

У процесі дослідження загальної теорії систем, М. П. Бондаренко було виокремлено три фундаментальні напрями, що стосуються: науки про

системи, де за допомогою емпіричного методу досліджуються системні концепції у фізичних і суспільних науках; системної технології, яка застосовується для вирішення проблем, що виникають у промисловості й суспільстві [11, с. 79]. Таким чином, концепції теорії систем знайшли відображення в теорії управління, дослідження операцій, інформатиці і промисловій інженерії, де використовуються для вирішення конкретних практичних проблем; системної філософії, як формування системного мислення, а також світогляду на системних засадах, зокрема: упорядкованій цілісності, самостабілізації, самоорганізації, ієрархізації.

Основною властивістю систем є забезпечення її результативності. При цьому для окреслення і вирішення проблемних питань системи важливими є певні передумови, за яких вона повинна [14, с. 75]: бути системною (принцип «система систем»), тобто виявляти більшість ознак, що використовують для опису систем; спрямовувати керівників, які приймають рішення, на дослідження й перевірку функцій системи у взаємозв'язку з навколишнім середовищем («антиізоляціонізм»); бути саморегульованою яка в змозі вирішити проблеми управління системою, якщо будь яка ланка системи послаблюється; здатною структурувати пріоритети (домінуючі елементи системи), упорядковуючи їх у контексті системи, розглядаючи її як одне ціле. Це є важливим при нестачі фінансових, матеріальних і людських ресурсів та наявності екологічних обмежень діяльності; забезпечувати стійку екологічну рівновагу, сталість розвитку, тобто баланс між функціями дослідження внутрішнього стану системи (редукціонізм) та її відносинами з навколишнім середовищем (холізм); мати механізм зворотного зв'язку, щоб зберігалася можливість здійснювати коригувальні процедури і вирішувати проблеми розвитку.

Наукові підходи до розкриття сутності поняття «економічна система» також зумовлюються взаємодією елементів системи. Так, В. Ф. Кіфяк обґрунтовує відмічене поняття, як сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін,

розподіл та споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до мети суспільства [29, с. 66].

Автор М. А. Лендел, як сукупність взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, яка має загальну мету [34, с. 197]. Водночас економічна система також зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних і розміщених у належному порядку елементів певного цілісного утворення, яким притаманні такі властивості [60, с. 65]: цілісність, упорядкованість, стійкість, саморух та загальна мета.

Окремі науковці [54, с. 8] обґрунтовують необхідність дослідження економічних систем на метатеоретичному рівні, де відбувається поєднання еволюційно-математичних підходів, на основі задіяння статистико-інформаційних матеріалів, узагальнення і аналіз яких забезпечить реалізацію перспективних завдань розвитку територіальної економічної системи.

З точки зору територіального розміщення економічна система зумовлюється функціонуванням продуктивних сил і формуванням економічних виробничих відносин на певній території, взаємодія яких характеризує сукупність організаційних форм і видів господарської діяльності [42, с. 41].

Оскільки, територіальний розвиток характеризується взаємозалежністю і взаємозумовленістю елементів економічної системи, то в межах відміченої системи поєднується як економічна, так соціальна й екологічна складові. Взаємозв'язану цілісність об'єктів економічного і соціального характеру на певній території з урахуванням природно-ресурсного й трудового потенціалу відмічають науковці-дослідники цієї сфери [51, с. 175; 56, с. 257].

Узагальнення науково-теоретичних підходів до розкриття економічної сутності «територіальна економічна система» дало можливість поєднати багатогранні тлумачення цього поняття, що зводиться до сукупності взаємодіючих елементів на основі формування стійких взаємозв'язків різної складності за формою та структурою, які зумовлюються процесами

виробництва, розподілу, обміну і споживання продукції і виконують одну або кілька функцій в межах наявних економічних зв'язків як в середині системи, так і при взаємодії із зовнішнім середовищем.

Складні умови життєзабезпечення населення територій гірської місцевості зумовлюють необхідність пошуку ефективних моделей їх розвитку на основі моніторингу потенціалу гірського краю, виявлення пріоритетів і альтернатив господарської діяльності з метою забезпечення збалансованого їх розвитку на перспективу. Зумовлюється доцільність раціонального, невиснажливого використання природних багатств, формування підходів до ресурсозабезпеченості гірських територій в цілому. Особливої уваги потребує збереження етнічної ідентичності, самобутності та історико-культурного надбання, зокрема звичаїв та традицій, в яких закодована соціальна пам'ять, що формує систему цінностей, установок, почуттів і настроїв гірських мешканців і передається з покоління в покоління виступаючи регламентуючими правилами життєдіяльності етнічної спільноти.

У світовому масштабі, гори займають близько 1/4 поверхні планети, де проживає близько 10% населення. Гірська місцевість становить близько 35% території Європи, на якій проживає понад 25% населення країн-членів Ради Європи [39, с. 38]. Гірські регіони становлять виняткову природну, соціально-економічну та етнокультурну спадщину людства, є незамінним джерелом природних ресурсів, регенерації повітря і води та одним із основних кліматоутворюючих факторів на планеті Земля. Гірські регіони та високогірні території Європи є місцем проживання та життєдіяльності для третини населення Європи. При цьому Карпатський регіон, як один із найбільших європейських гірських масивів, на території якого проживає близько 20 мільйонів чоловік і зростає третина видів флори континенту, відіграє особливу соціально-економічну роль та істотно впливає на формування клімату і водного балансу в Європі [62]. Крім того, гори забезпечують мешканців рівнинних регіонів життєво важливими природними

ресурсами хоча існує багато невирішених проблем, пов'язаних з складними природно-кліматичними умовами, гірським рельєфом й іншими факторами, які справляють негативний вплив на здоров'я людей і організацію виробничої діяльності [39, с. 41].

Концептуальні засади забезпечення розвитку гірських територіальних систем з окресленням еколого-економічних аспектів та підходів щодо управління ними на регіональному рівні висвітлено у публікаціях Ю. І. Стадницький, О. Е. Товкан та ін. [51, с. 176].

Існують різні підходи щодо тлумачення поняття «гірські території», і як відомо, вчені поки не дійшли єдиної точки зору стосовно розуміння досліджуваного визначення, яке може бути прийнятним для всіх гірських місцевостей і їх мешканців в цілому (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика визначень поняття «гірські території»

Автори	Сутність поняття
В. Кравців [32]	території, що знаходяться на висоті вище 400 м над рівнем моря. В межах окреслених гірських територій не повинно бути ареалів (долини між гірськими хребтами можуть знаходитись нижче 400 м над рівнем моря). При цьому критерій дотримання рівня 400 м може бути порушений тільки в тому випадку, коли ця горизонталь розділяє територію місцевої ради, тобто, якщо будь-яка частина сільської, селищної, міської (але не районної ради) попадає в категорію гірської, то до неї слід віднести решту території
І. Калачова [28, с. 955]	територіальний простір, в якому всі кількісні і якісні зміни відбуваються по вертикальному поясу де профіль, характер і умови ведення сільськогосподарського виробництва, і особливо продуктивність суспільної (сукупної) праці різко відрізняється від рівнинних і особливо низинних областей
М. Лендел [34, с. 197]	ділянки земної поверхні, що характеризуються значним коливанням відносних висот і контрастними формами рельєфу та відмінним від суміжних рівнинних територій кліматом, які створюють особливі умови, впливаючи на повсякденну життєдіяльність людини
О. Молнар [40, с. 253]	місцевості, де висота, рельєф та клімат створюють особливі умови, які впливають на повсякденну людську діяльність
О. Сунцова [52, с. 33]	гірська зона, яка включає територію комун, не менше 80 % площі яких розташовано на висоті вище 600 м над рівнем моря, або в яких перепад висот між нижніми і верхніми межами оброблюваних земель становить не менше 400 м

Розвиток гірських територіальних систем часто носить проблемний характер через складні умови забезпечення життєдіяльності населення, що ототожнюється з депресивністю території. Як вважають ряд науковців [47, с. 65; 50, с. 98] депресивними є територіальні формування, де через економічні, соціальні, екологічні та інші фактори уповільнилися, а в окремих випадках припинили діяти умови і стимули саморозвитку. Принаймні це означає, що опора лише на власний виробничо-ресурсний потенціал шансів на вихід із депресивної ситуації не дає. Звідси гостра необхідність у розробленні ефективної державної політики та стратегії розвитку гірських територій.

Близьким до розуміння депресивні гірські території є визначення О. Братути, який наголошує, що особливістю депресивного регіону, є те, що зазначена адміністративно-територіальна господарська система економічно не здатна забезпечити власне суспільно-природне відтворення і має тенденцію до деградації [38, с. 43].

Депресивні території часто прирівнюють до відсталих, і як вважає М. Барановський, це ті регіони (території), занепад яких викликаний географічними (гористість, заболоченість, аридність) чи історичними факторами, а «депресивними» – ті території, де стагнація зумовлена економічними трансформаціями, занепадом базових секторів економіки, особливостями структурних змін [42, с. 27].

Таким чином, під «розвитком гірських територіальних систем» розумітимемо діяльність суб'єктів управління та господарювання спрямовану на позитивні зрушення в економічному, соціальному та екологічному забезпеченні територій розташованих вище 400 метрів над рівнем моря, що відрізняються від рівнинної та передгірної місцевостей умовами та специфічними властивостями території, які впливають на повсякденну діяльність мешканців гірської місцевості. Формування багатогранних підходів щодо забезпечення розвитку гірських територіальних систем передбачає тривалий процес змін і перетворень на всіх ієрархічних рівнях відміченої системи, починаючи з громади і завершуючи керівництвом

регіону, поєднуючи і взаємообумовлюючи їх інтереси у результативності самого розвитку, що зумовлює особливу увагу як з боку державних і територіальних органів влади, так і міжнародних інституцій спільної Європи.

1.2. Умови і фактори розвитку гірськолижних туристичних центрів

Нині тематика розвитку гірської місцевості набуває нового інноваційного змісту, оскільки світове співтовариство приділяє все більшу увагу до вирішення проблемних питань забезпечення комфортного проживання на територіях з складними природно-кліматичними і соціо-економічними умовами існування. Доцільно відмітити, що тривалий період часу у багатьох країнах світу роль і місце територій гірської місцевості не було окреслено. Однак з погіршенням екологічної ситуації, нераціональним використанням природних ресурсів, зокрема вирубуванням лісових масивів, порушенням екосистем, що в результаті призвело до деградації ландшафтів, зникнення гірської фауни і флори, катастрофічних повеней і селей суспільство нарешті зрозуміло важливу роль територій гірської місцевості, де формуються певні фактори впливу на розвиток гірських регіонів в цілому.

Важливу роль гірських територій було відзначено започаткуванням у 2003 р. Генеральною Асамблеєю ООН міжнародного свята «Міжнародний день гір» (International Mountain Day), передусім з метою організації заходів, що актуалізуватимуть і підвищуватимуть увагу світової спільноти до вирішення проблемних питань і забезпечення розвитку гірських територіальних систем [61, с. 242].

Актуалізацію розвитку гірських територій обґрунтовує М. В. Газуда [17, с. 262], відмічаючи, що гори є важливим джерелом води, корисних копалин, лісових і сільськогосподарських продуктів, скарбницею біотичного різноманіття, місцем оздоровлення та відпочинку. Від стану гірських екосистем залежить доля майже половини населення Землі. Однак, як відмічає науковець, порівняно із суміжними рівнинними територіями, вони

характеризуються численними ознаками депресивності, економічною й політичною маргінальністю, незадовільним станом взаємозв'язку між структурними компонентами гірських геосоціосистем.

Важливими проблемами щодо їх вирішення є безробіття, бідність, низькі рівні охорони здоров'я, санітарії, освіти, незадовільне енергетичне забезпечення. Розвиток гірських екосистем багато в чому залежить від природних катаклізмів – зсувів, селевих потоків, ерозії ґрунтів, снігових лавин, вітровалів тощо.

Автор С. А. Мазур вважає, що гірські території можна порівняти з гігантськими етнографічними музеями – заповідниками народної архітектури з властивими тільки їм формами господарювання і формуванням побуту збережених історично. Він наголошує, що через багатовікову ізоляцію і широкий спектр екологічних можливостей гірські мешканці зуміли зберегти самобутню культуру, звичаї і спосіб життя. Необхідність постає у збереженні гірського середовища, а поряд з цим і культури гірських мешканців, оскільки це завдання можна порівняти зі збереженням біологічного генофонду [35]. Особливої уваги території гірської місцевості за М. М. Біль потребують ще й тому, що це є життєве середовище для проживання значної кількості населення, оскільки 48 % усієї поверхні суші Землі знаходиться вище 500 м; 27 % – вище 1000 м; 11 % – вище 2000 м; 5 % – вище 3000 м і 2 % – вище 4000 м [10, с. 105]. Автор М. П. Сагайдак наводить такі інформаційні дані щодо населення гірської місцевості: в горах на висотах більш ніж 1000 м проживає 330 млн. чол., або 8 % населення земної кулі, із них 250 млн чол. проживає на висотах від 1000 до 2000 м, 50 млн. чол. – від 2000 до 3000 м, а решта 30 млн. чол. – на висотах більше 3000 м над рівнем моря [46, с. 381].

Забезпечення комплексного підходу до розв'язання проблем сталого розвитку Карпатського регіону Європи вбачається через інтегрування у національну та регіональну стратегію і політику розвитку окремої політики, орієнтованої конкретно на гірські регіони. Ці положення відображені у

Рекомендації 296 (2010 р.) Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи «Сталий розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських гір» [35].

Науковці вважають [42, с. 104], що ідею сталого розвитку потрібно розглядати в безпосередньому взаємозв'язку з ідеєю охорони життєвого середовища, що є сферою довкілля, у якому відбувається розвиток суспільства та його економічна і культурна діяльність. При цьому, сталий розвиток можливий лише за сприятливих умов життєвого середовища і, навпаки, оптимальні для людини умови життєвого середовища є запорукою сталого розвитку. Стосовно Українських Карпат програма зрівноваженого розвитку повинна охоплювати передусім ті галузі господарства, які мають економічне і соціальне значення і від стану яких залежить екологічна стабільність у регіоні, зокрема сільське, лісове і водне господарство, рекреаційна і туристична галузі.

Необхідним є розуміння загальнодержавного значення навколишнього природного середовища та наявних природних ресурсів Українських Карпат, вагомість їх ролі у [51, с. 175]: збереженні біо- та ландшафтного розмаїття, регулюванні клімату, формуванні водно-ресурсного, лісового, рекреаційного потенціалу як України так і Східної Європи в цілому.

Важливу роль гір відмічає Т. І. Ткаченко, оскільки вважає, що [54, с. 8]: гірські регіони є не лише важливими центрами культурної і природної спадщини, але й відіграють вирішальну роль у життєзабезпеченні всієї екосистеми континенту впливаючи на наслідки зміни клімату. Водночас складність рельєфу, малодоступність і розпорошеність населення створюють додаткові труднощі економічного розвитку.

Вразливість гірських екосистем зумовлюється порушення екологічної їх рівноваги передусім через негативний антропогенний вплив, і в меншій мірі через природні катаклізми. Водночас, негативним соціальним аспектом є збідніння населення гірського краю і поступова втрата корінних традицій і навичок набутих еволюційно. Цей процес супроводжується деградацією навколишнього природного середовища.

Такі тенденції, як наголошує В. Кравців [32], притаманні більшості гірських районів світу, що потребує вжиття негайних заходів з метою належного управління гірськими ресурсами і соціально-економічного розвитку населення гірських територій.

Основний тягар з вирішення питань реалізації концепції сталого розвитку має взяти на себе держава, яка за підтримки науки та громадськості, повинна застосувати всі важелі управління: економічні, правові, адміністративні та специфічні, і протистояти при цьому негативним факторам ринкового та індустріального розвитку. Слід відмітити, що реалізувати концепцію в окремо взятій країні чи регіоні проблематично, вона потребує вирішення на глобальному рівні, адже необхідно змінити економічні принципи, і пріоритети, встановити «єдині правила гри» для суб'єктів економічної діяльності та перейти з політики економічного зростання до політики гармонійного, збалансованого, екологічнобезпечного розвитку. Виокремимо сприятливі й несприятливі фактори [44, с. 75] реалізації стратегії розвитку гірських територіальних систем Карпатського регіону (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Фактори впливу на забезпечення розвитку гірських територіальних систем (згруповано автором на основі [44, с. 75])

Сприятливі фактори	Несприятливі фактори
<ul style="list-style-type: none"> розуміння науковцями краю необхідності реалізації стратегії розвитку гірських територіальних систем (активний фактор); сприятливі природні умови для розвитку екологічного землеробства та рекреації (пасивний фактор). 	<ul style="list-style-type: none"> розбалансованість економічного розвитку; енерго-, ресурсозатратне та екологічнонебезпечне виробництво; недосконалість законодавчого забезпечення; нестабільність політичної ситуації; низький рівень екологічної свідомості суспільства на всіх рівнях; недосконалий механізм реалізації концепції сталого розвитку; подальша деградація ресурсної бази та природного середовища; низька ефективність екологічних служб та ін.

Отже, реалізація стратегії розвитку можлива лише за умови усунення негативних факторів і докладанні до цього спільних зусиль науки, влади, бізнесу та всього суспільства. Роль людини як політика, управлінця, суб'єкта економічної діяльності й насамкінець громадянина, необхідно розглядати та реалізовувати як потужній фактор впливу зі створення умов для реалізації концепції «сталого розвитку» як у регіонах, так і в Україні в цілому. При цьому, Карпатський регіон, ураховуючи екологічний потенціал областей, повинен стати територіальним базисом, мобілізувати людський ресурс, і взяти на себе роль лідера, а пропагування екологічної та соціальної культури, істинних життєвих цінностей і пріоритетів, свідомого заощадження ресурсів призведе до формування, і забезпечення гармонійного та самодостатнього розвитку суспільства якому не загрожуватимуть апокаліпсичні картини майбутнього.

1.3. Основні тенденції розвитку туризму в Україні

Тенденції сучасного соціально-економічного й екологічного розвитку гірських територій зумовлюють необхідність формування комплексного й системного підходу до забезпечення їх розвитку на перспективу. Такий підхід повинен враховувати не тільки ефективне функціонування і ведення сільськогосподарського виробництва, але й формування життєздатного середовища проживання мешканців гірської місцевості з підвищенням рівня їх добробуту і благополуччя.

Стратегічною метою державної гірської політики України повинно стати забезпечення розвитку гірських територіальних систем на основі поєднання як економічної, так соціальної і екологічної складових зростання. Постає завдання вирішення проблемних питань розвитку територій гірської місцевості з метою підвищення їх ролі і місця у системі регіонального зростання [14, с. 73]. Успішне вирішення проблем гірської місцевості залежатиме від формування результативної програми соціально-

економічного розвитку, що базуватиметься передусім на здійсненні моніторингу наявного потенціалу гірського краю окреслення перспективних напрямів його раціонального використання.

У процесі оцінювання відміченого потенціалу доцільним є використання багатогранних наукових принципів, методології, методики, методів та прийомів, що сприятиме обґрунтуванню прийняття рішень щодо активізації розвитку гірських територіальних систем на рівні регіону.

Науково-методичні підходи до дослідження явищ і процесів в межах територіального розміщення базуються на методології (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) як синтезу специфічних методів і способів пізнання, що полягає в протиріччі [38, с. 34]: між обмеженістю знань, інформаційних даних і необмеженою складністю об'єктивної дійсності, між суб'єктивною формою й об'єктивним змістом людського пізнання, в необхідності боротьби думок, що дозволяють шляхом логічних доведень і практичної перевірки з'ясувати істину і сутність розуміння явищ і процесів суспільного життя.

Активізація розвитку територій гірської місцевості повинна відбуватися згідно розробленої Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2019-2020 роки [64], де відмічено керівні принципи відміченого зростання, зокрема:

- верховенство права і майнові права, що полягає в дотриманні законодавства і відповідальність згідно з ним, що справедливо застосовується і виконується; повага та захист прав власності осіб/та груп щодо їх приватної власності;

- прозорість, відповідальність і прогнозованість стосовно окреслених коротко-, та середньострокових цілей та заходів; оцінки зрушень та постійного діалогу зі всіма зацікавленими сторонами;

- орієнтація на ринок і регулювання, коли рішення приймаються відповідно до умов ринкового господарювання; скорочення до необхідного мінімуму нормативно-правового регулювання;

– всеосяжність – широке залучення всіх зацікавлених сторін, рівне та недискримінаційне ставлення до них; сталий розвиток.

В умовах децентралізації владних повноважень посилюється роль регіональних та місцевих органів влади, а також громадськості, які на місцевому рівні повинні забезпечити збалансованість і ефективне функціонування сфер життєдіяльності мешканців гірського краю.

Доцільним є врахування досвіду європейських країн з метою активізації відмічених процесів. Європейська практика свідчить про важливість формування методологічних принципів щодо забезпечення збалансованого просторового розвитку. Розроблені принципи є прийнятними і для активізації розвитку територій гірської місцевості, серед них [26]:

Забезпечення територіальної цілісності шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентноздатності. Важливі рішення для забезпечення просторового розвитку, повинні спиратися на поліцентричну модель зростання як на європейському, так і на національному та регіональному рівнях. При цьому актуалізується роль регіональних і місцевих органів влади у напрямі забезпечення реалізації програм територіального розвитку і підвищення привабливості депресивних територій. Важливості набуває дотримання високих стандартів функціонування адміністративних органів і практичної спрямованості політики, а також активної участі громадян і громадських організацій.

Стимулювання розвитку, спричиненого виконанням міських функцій, та поліпшення взаємовідносин між містом та селом. Урбаністичні системи і функції, включаючи системи і функції малих і середніх регіональних центрів, мають розвиватися таким чином, щоб сприяти доступу до них сільських мешканців. Партнерські відносини між містом і селом покликані відіграти важливу роль, зокрема, в галузі розвитку мереж громадського транспорту, відродження та диверсифікації сільського господарства, підвищення ефективності інфраструктури, розвитку зон відпочинку для міських

мешканців, а також збереження і примноження природної і культурної спадщини. Умовою ефективного партнерства міста і села є співробітництво місцевих органів влади на принципах рівноправності.

Сприяння більш збалансованій доступності. З метою досягнення більш збалансованого регіонального розвитку необхідно модернізувати ланки, що з'єднують малі і середні міста, сільські та острівні території з транс'європейськими мережами і транспортними центрами (зокрема, залізниці й автостради, судоходні річкові шляхи, порти, аеропорти та багатофункціональні центри). Постійне кількісне зростання транспортних потоків потребує комплексних стратегій, які охоплюють різні види транспорту й враховують аспекти просторового планування. При цьому необхідно зважати на більш низький вплив на навколишнє середовище залізничного, річкового та морського транспорту.

Розширення доступу до інформації та знань. З урахуванням необхідності доступу до інформації та знань просторове планування має приділяти особливу увагу всім регіонам з тим, щоб доступ до інформації не був обмежений з різних причин. Телекомунікаційні мережі необхідно поліпшити й розширити для того, щоб досягти повного покриття всієї території, при цьому тарифи не повинні стати перешкодою. На державному і регіональному рівнях необхідно забезпечити розвиток таких шляхів діалогу між виробниками інформації та її потенційними користувачами, як технопарки, інститути передачі технологій, дослідницькі та навчальні центри. Необхідно також стимулювати створення доступних у режимі online банків даних, зокрема, про товари, ноу-хау, туризм, з метою надання допомоги регіонам у виході на ринки та поліпшенні їх зв'язків із глобальною економікою [18, с. 190].

Зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу. В умовах ринкового господарювання актуалізуються підходи щодо запобігання виникненню екологічних проблем, спричинених неадекватною координацією галузевих програм, а також рішень, що ухвалюються на місцевому рівні.

Зумовлюється необхідність запровадження найменш шкідливих для навколишнього середовища методів господарювання в лісовому та сільському господарстві, екологічно безпечних транспортних і енергетичних систем, відродженню депресивних міських територій та оздоровлення їх околиць, запобігання промислових аварій, відродження територій, що постраждали внаслідок промислового забруднення або військових дій у минулому, а також підтримка проживання населення за офіційними межами міст.

Підвищення цінності і захист природних ресурсів і природної спадщини. Необхідно охороняти та примножувати природні ресурси, які не тільки підтримують баланс екосистем, але й забезпечують привабливість регіонів, підвищують їх рекреаційну цінність і поліпшують якість життя. Політика просторового планування пов'язується з відновленням і збереженням екосистем, включаючи екологічні мережі, а також водно-болотні угіддя, що є компонентами таких мереж. З цією метою необхідно виокремити різноманітні екологічні елементи, а саме: частково порушені природні території, водні ресурси, зони здорового клімату, колишні промислові зони, що потребують оздоровлення, а також буферні зони.

Примноження культурної спадщини як фактор розвитку. Територіальні органи влади повинні взяти безпосередню участь у залученні інвесторів, туристів і широкої громадськості з метою примноження культурної спадщини, що є значним внеском в економічний розвиток і зміцнення регіональної самобутності [54, с. 8].

Розробка енергетичних ресурсів і забезпечення безпеки. Актуальності набуває використання відновлюваних джерел енергії як просторово пов'язаних і екологічно безпечних систем.

Заохочення високоякісного сталого туризму. Пріоритетним напрямом повинно стати розвиток нових форм високоякісного та збалансованого туризму. В цілому необхідно мати комплексне розуміння питань функціонування екосистем, здійснення розрахунків кількості туристів, яких

може задовольнити територія, а також нові інструменти контролю (зокрема, оцінку впливу на регіон). У перспективі доцільним є підтримка м'яких форм туризму (екотуризм, зелений туризм, агротуризм та ін.), які не порушуватимуть екосистеми і сприятимуть територіальному розвитку.

Обмеження впливу природних катастроф. Природні катастрофи (паводки, лісові пожежі, селі тощо) завдають значних збитків із серйозними наслідками для життя і здоров'я людей, економіки, структури розселення, ландшафтів. В умовах посиленого антропогенного навантаження на гірські екосистеми доцільним є розроблення запобіжних заходів, спрямованих на мінімізацію збитків і послаблення вразливості структури розселення, такі, наприклад, як заходи в галузі землекористування і будівництва.

Відмічені принципи кореспондуються з окресленими принципами щодо забезпечення збалансованого і невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття в межах територіального розвитку та у сферах де використовуються природні ресурси, зокрема [27]: принцип обережного прийняття рішень, принцип уникнення загроз, принцип запобігання втратам, принцип переміщення небезпечних виробництв, принцип екологічної компенсації, принцип екологічної єдності, принцип відновлення та відтворення природних ресурсів, принцип найкращої існуючої технології та найкращих екологічних методів, принцип «забруднювач платить», принцип участі громадськості та її доступу до інформації [48, с. 197].

Таким чином критерії оцінювання територіального розвитку гірської місцевості базуються на сукупності принципів, які формують певні правила критеріальних вимірів сучасного соціально-економічного й екологічного стану регіонального розвитку та перспектив його зростання. Активізаційні підходи до забезпечення збалансованого розвитку територій гірської місцевості, на нашу думку, доцільно доповнити такими принципами: комплексності; цілісності; контракційності; субсидіарності; об'єктивності;

релевантності; гармонійності; адаптивності; цілеспрямованості; коеволюції (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Принципи активізації розвитку територій гірської місцевості (авторська розробка)

Врахування і дотримання відмічених вище принципів є необхідною умовою аналітичних досліджень, запорукою прийняття адекватних управлінських рішень та досягнення перспектив територіального гірського розвитку.

Узагальнення теоретичних підходів до дослідження регіонального розвитку гірських територіальних систем дало змогу обґрунтувати його структуру за складовими: теоретичною, аналітичною і практично-рекомендаційною. Комплексне і системне використання наукових методів і підходів до дослідження розвитку гірських територій уможливило виявлення того, що активізація розвитку будь-якої території (регіону) базується передусім на відповідних тільки їй притаманних властивостях, або ж

особливостях, і наявному потенціалу, які формують її геопросторовий і ресурсний потенціал сприяючи кількісному і якісному зростанню. За рахунок відміченого потенціалу формується середовище придатне для життєзабезпечення і діяльності населення, що проживає в цій місцевості. У процесі дослідження розглядатимемо динаміку розвитку гірських територіальних систем через призму природних і суспільних властивостей гірської місцевості регіону (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Властивості територій гірської місцевості за формою та структурою (авторська розробка)

Під поняттям властивості гірських територій розумітимемо виявлення сутності територіальних гірських систем у взаємодії внутрішній та з навколишнім середовищем, що проявляється як відмінна особливість чи характерна ознака. В цілому, як ми вже й відмічали, територія має властивості, відношення і процеси. Властивості та відношення території є географічним потенціалом, що зумовлює здатність задовольняти певні потреби суспільства, а процеси, включаючи такий вид відношень, як функції, є її геопросторовою організацією, яка поєднує процеси внутрішнього поділу, об'єднання і системоформування, здійснення її внутрішніх і зовнішніх функцій. Тобто, потенціал території поєднує як природні й суспільні властивості, так і просторові й позиційні відношення.

Важливим при цьому є формування державної гірської політики, що повинна базуватися на таких методологічних принципах [35]: невиснажливого використання, що полягає в екологічно збалансованому використанні природно-ресурсного та ландшафтного потенціалу гірських

територіальних систем, збереженні та відновленні біологічного та ландшафтного різноманіття; запобіганні шкідливим впливам, що зводиться до вжиття запобіжних заходів з метою попередження забруднення навколишнього середовища і його деградації; екосистемності, де пріоритетом є врахування екологічного потенціалу гірських екосистем при визначенні допустимої місткості економічної діяльності в межах адміністративно-господарських та природних систем (село, район, область, водний басейн, земельні, лісові, лучні екосистеми тощо); концентрації виробничої діяльності, на основі компактного розміщення виробничо-господарських об'єктів, інфраструктури, трудових ресурсів у безпосередній близькості до сировинно-енергетичних джерел; пріоритетності природи та її цінностей, що зумовлюється забезпеченням пріоритетності збереження біорізноманіття у процесі виробничо-господарської діяльності, пов'язаної з природокористуванням.

У процесі дослідження здійснено аналіз природних властивостей гірських територій регіону, де охарактеризовано природні і кліматичні передумови розвитку гірського краю, а також суспільні властивості, де проаналізовано місткість гірської території, її освоєність, а також демографічні, соціальні та господарські її властивості. Розглянуто еволюційний і тенденційний розвиток гірських територій регіону через призму їх багатофункціональності (економічні, соціальні, рекреаційні, культурні та ін. функції), особливості геопросторових аспектів розвитку.

При цьому геопросторові процеси характеризують динаміку внутрішнього розвитку території. До них належать [14, с. 75]: диференціація (розвиток окремих частин території), інтеграція (об'єднання цих частин у ціле), системоформування (виникнення територіальних, соціальних, виробничо-економічних, рекреаційних та ін. систем).

Вагомий вплив на забезпечення розвитку гірських територіальних систем справляють природні умови, які розглядаються як кількісні та якісні характеристики природного довкілля. У процесі системного аналізу

виявляються сприятливі або ж несприятливі для того чи іншого виду господарської діяльності природні властивості території, які розглядаються в цілому. Покомпонентний аналіз природних умов дає змогу виявити сприятливі або несприятливі умови рельєфу, геологічної будови (висока сейсмічність), клімату, внутрішніх вод, морів, рослинного і тваринного світу, ґрунтового покриву. Географічність природних умов виявляється в їх просторово-територіальному поширенні та поєднанні.

Окремі науковці обґрунтовують суспільно-географічні умови території до яких відносять [7, с. 117]: культурно-історичні, демографічні, соціальні й економічні. Вони теж можуть бути як сприятливими, так і несприятливими. До культурно-історичних належать культурно-історична спадщина і рівень освоєності території. Однак наявність історико-культурних пам'яток за відсутності відповідної інфраструктури різко обмежує розвиток такого виду економічної діяльності як рекреація і туризм. Соціальні властивості території – тісно пов'язані з демографічними і економічними. Вони характеризуються розподілом населення на суспільні групи і прошарки. Основна соціальна риса території – її урбанізованість, яка є результатом процесу урбанізації. До соціальних рис території можна віднести освіченість і релігійність населення, національно-етнічний склад, соціальний спокій, електоральну властивість населення, соціальні негаразди, територіальна соціальна справедливість.

До економічних властивостей території зараховують ступінь і динаміку господарського розвитку. Виділяють економічно високо-, середньо- і слаборозвинуті території і ще депресивні райони, де економічна відсталість поєднується з соціальними негараздами. Стосовно рівня, загальноприйнятим у світі є показник виробництва валового національного продукту на одну особу. Вагомою економічною властивістю території є інвестиційна її привабливість (або непривабливість), тобто здатність до залучення капіталовкладень як іноземних, так і вітчизняних. Суттєвим є також тип економічного розвитку, що залежить від структури господарства. Економічною характеристикою є потенціал трудових ресурсів, що

зумовлюється економічною активністю населення працездатного і непрацездатного віку.

Демографічні умови території зумовлюються сучасною демографічною ситуацією. Виявлення тенденцій змін у показниках, що характеризуються депопуляцією, старінням населення, диспропорціями у статевому складі, масова еміграція дає змогу обґрунтувати демографічний потенціал гірських територій.

Рівень життєзабезпечення населення гірської місцевості характеризують соціальні умови території, які визначають співвідношення між багатими, середніми і бідними класами, рівнем злочинності, часткою економічно активного населення, кількістю безробітних. Вагоме значення також мають рівень урбанізації, релігійний склад населення, освіченість, захворюваність на СНІД, алкоголізм, наркоманія. До соціальних умов належить і етнічний склад населення. Важливе значення має рівень національної свідомості, патріотизму й електоральної активності громадян.

Наявні ресурси території формують ціннісний резервний запас, що використовується при потребі для вирішення проблемних питань. Так само, як і умови території, ресурси поділяються на природні та історико-культурні, демографічні, соціальні й економічні. Їх доцільно розглядати через призму географічного положення території, яке є універсальним ресурсом і значення якого з часом лише зростає, взаємообумовлюючи багатогранність його складових, а саме [61, с. 243]:

– фізико-географічна складова характеризується тим, що природне середовище відіграє суттєву роль у житті суспільства, ефективності функціонування тієї чи іншої країни або регіону. Навіть найпотужніші держави, з їх, здавалося б, безмежними можливостями, відступають перед стихійними силами природи у вигляді цунамі, землетрусів, повеней, ураганів, торнадо тощо. Наявність і якість земельних, рекреаційних чи інших природних ресурсів, безпосередній вихід до незамерзаючих морів, клімат і рельєф місцевості, наявність повноводних рік і безліч інших факторів фізико-

географічної складової географічного положення були, є і будуть важливими факторами розвитку держав і окремих регіонів;

– економіко-географічна складова, роль якої в оцінюванні географічного положення як ресурсу розвитку нині весь час зростає. Все більша кількість країн відчуває потребу в ресурсах власного розвитку, які вони не здатні забезпечити з власної території. І це не лише корисні копалини і продовольство, а й трудові ресурси. Тому відкритий доступ до регіонів, які володіють надлишками ресурсів соціально-економічного розвитку, у наш час є вирішальним фактором оцінки ресурсного забезпечення країн і регіонів.

Дослідження у сфері регіонального розвитку обґрунтовуються підходами до проблем територіально-просторового розміщення продуктивних сил і інтеграційних процесів в економічній системі регіону. Це зумовлюється формуванням відповідного механізму вертикальної і горизонтальної взаємодії господарюючих суб'єктів, його функціонування у галузях та видах економічної діяльності, взаємодією з органами регіонального управління та місцевого самоврядування, а також урахуванням інтересів територіальних громад з метою реалізації перспектив розвитку в окремих видах господарської діяльності [37, с. 119].

Отже, виходячи з науково-методичних основ дослідження регіонального розвитку гірських територіальних систем, окреслено перспективні напрями дослідження у сфері формування активізаційних підходів для пошуку перспективної моделі розвитку гірського краю в умовах поглиблення ринкових відносин. Результативність перспективного розвитку територій гірської місцевості залежатиме від поєднання зусиль, інтересів і взаємодії громади, органів самоврядування і державних органів влади. Взаємодія і взаємообумовленість їх ефективної діяльності сприятиме формуванню синергічного ефекту, що призведе до активізації і забезпечить збалансованість територіального розвитку гірського краю.

Висновки до розділу 1

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

– Визначено, що під «розвитком гірських територіальних систем» розумітимемо діяльність суб'єктів управління та господарювання спрямовану на позитивні зрушення в економічному, соціальному та екологічному забезпеченні територій розташованих вище 400 метрів над рівнем моря, що відрізняються від рівнинної та передгірної місцевостей умовами та специфічними властивостями території, які впливають на повсякденну діяльність мешканців гірської місцевості. Формування багатогранних підходів щодо забезпечення розвитку гірських територіальних систем передбачає тривалий процес змін і перетворень на всіх ієрархічних рівнях відміченої системи, починаючи з громади і завершуючи керівництвом регіону, поєднуючи і взаємообумовлюючи їх інтереси у результативності самого розвитку, що зумовлює особливу увагу як з боку державних і територіальних органів влади, так і міжнародних інституцій спільної Європи.

– Досліджено, що реалізація стратегії розвитку можлива лише за умови усунення негативних факторів і докладанні до цього спільних зусиль науки, влади, бізнесу та всього суспільства. Роль людини як політика, управлінця, суб'єкта економічної діяльності й насамкінець громадянина, необхідно розглядати та реалізовувати як потужний фактор впливу зі створення умов для реалізації концепції «сталого розвитку» як у регіонах, так і в Україні в цілому.

– Зазначено, що комплексне і системне використання наукових методів і підходів до дослідження розвитку гірських територій уможливило виявлення того, що активізація розвитку будь-якої території (регіону) базується передусім на відповідних тільки їй притаманних властивостях, або ж особливостях, і наявному потенціалу, які формують її геопросторовий і

ресурсний потенціал сприяючи кількісному і якісному зростанню. За рахунок відміченого потенціалу формується середовище придатне для життєзабезпечення і діяльності населення, що проживає в цій місцевості. У процесі дослідження розглядатимемо динаміку розвитку гірських територіальних систем через призму природних і суспільних властивостей гірської місцевості регіону.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Особливості розвитку гірськолижного туризму в Україні

Туризм фактично став «індустрією XXI ст.», його комплексний характер та значний вплив на різні сторони сучасного суспільства зумовлюють необхідність вивчення та узагальнення складних і різноманітних процесів розвитку туризму як в цілому, так і на прикладі конкретних країн.

На початку XXI ст. динамічно розвивалася глобалізація світової економіки, що в свою чергу вплинула і на розвиток гірськолижного туризму в країнах Скандинавії. Зростання попиту на туристичні послуги призвело до утворення гострої конкуренції та поширення багатьох наднаціональних корпорацій у туристичній торгівлі та готельній індустрії. Досвід розвитку туризму в Скандинавських країнах є безумовно цікавим для багатьох країн у всіх відношеннях: починаючи з організації обслуговування і закінчуючи питаннями економічної ефективності.

На сьогоднішній день туристична сфера є найбільш перспективною та динамічною галуззю економіки розвитку регіону та держави. Щороку Україну відвідує в середньому 17 млн. іноземців, більшість яких є громадянами країн СНД, а третина приїжджає з ЄС (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Туристичні потоки України [63]

Рік	К-сть громадян України, які виїжджали за кордон – усього	К-сть іноземців, які відвідали Україну – усього	У тому числі		
			Іноземні туристи	Туристи - громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи
2014	22437671	12711507	17070	2085273	322746
2015	23141646	12428286	15159	1647390	357027
2016	24668233	13333096	35071	2060974	453561
2017	26437413	14229642	39605	2289854	476967

Досліджуючи та аналізуючи туристичні потоки в Україні за період 2014 – 2017 рр. можна побачити, що порівняно з 2015 р. кількість іноземних громадян, які відвідали Україну у 2017 році збільшилась більше ніж на 2 млн. (таблиця 2.1), а громадяни України навпаки більшу перевагу надають відпочинку за кордоном. У порівнянні з 2014 роком така кількість мандруючих збільшилось майже на 4 мільйони. Це свідчить про те, що рівень сервісу на українських курортах значно нижчий, аніж сервіс в курортних містечках інших держав. В Україні існують всі передумови для нормального розвитку туристичної діяльності, а саме: зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розгалуження санаторно-курортної бази. Але ці умови використовують не повністю [63].

Гірськолижний туризм належить до спеціальних видів туризму, так як є комбінованим видом туризму і включає наступні елементи: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний аматорський, екологічний туризм.

Зростання популярності на гірськолижний спорт та відпочинок, вигідне транскордонне розташування Закарпаття забезпечуватимуть зростання кількості відпочивальників та посилення антропогенних навантажень на рельєф гірськолижних курортів краю.

Упродовж останнього десятиліття у світі динамічно розвивається екологічний туризм. За деякими оцінками, частка екотуризму вже становить майже 20% від усього ринку світового туризму. Закарпатська область має значний потенціал для того, щоб стати важливим осередком екологічного туризму. Запорукою ділової й інвестиційної активності розвитку туризму є ефективне рекреаційне освоєння та використання значної кількості природоохоронних територій. Це сприятиме інтенсифікації розвитку туристичної інфраструктури та вдосконаленню територіальної організації туристичної діяльності. Практика роботи багатьох заповідників і національних парків світу засвідчує, наскільки важливою є роль туризму для

досягнення їхнього фінансового самозабезпечення за умови збереження екологічної рівноваги [22, с. 121].

Туристичний та ресторанний бізнес дедалі більше набуває впливу на розвиток економіки та соціальну сферу регіону. Використання географічного положення регіону є одним із пріоритетних напрямів розвитку регіональної політики у сфері туризму. Істотно розширюється поле в економіці регіону, знаходить нові риси та імпульси розвитку й ресторанний бізнес. Вирішуючи основні проблеми, що постають на шляху розвитку туризму та ресторанного господарства, забезпечення високої якості стає невід'ємною умовою функціонування закладів сфери гостинності. Розглядаючи питання державного регулювання туризму в регіоні, можна визначити тенденцію щодо збільшення ролі державних органів у туристичному розвитку прикордонних регіонів [65].

Карпатський регіон охоплює крайню західну частину України, а саме Львівську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Закарпатську області. Загальна площа регіону становить 56,5 тис. кв. км, або 9,4 % території держави. Карпатський регіон об'єднує південно-західні області України та межує на півночі з Волинським, а на сході – з Подільським регіонами. На заході та півдні його межі збігаються з державним кордоном України [63].

Закарпатська область розташована в центрі Європи між чотирма країнами Центральної Європи (Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією) та двома областями України (Львівською та Івано-Франківською) і займає площу 12,8 тис. кв. км. Геодезичний знак географічного центру Європи знаходиться поблизу с. Ділове в Рахівському районі. Близько двох третин території Закарпаття займають гори. Область розташована на південно-західних схилах Українських Карпат і на прилеглий до них Закарпатській низовині, яка є частиною Середньо-дунайської низовини. Гірська частина області включає три групи асиметричних хребтів з більш похилими південно-західними схилами, які прорізані численними долинами гірських річок. У центрі – ланцюг Полонинських гір з плоскими вершинами –

полонинами, які вкриті гірськими луками і використовуються як пасовища (це полонини: Рівна, Красна, Боржава, Свидовець та ін.). Найвища гора Українських Карпат – Говерла (2061 м над рівнем моря) [63].

Львівська область розташована в західній частині України. Цей регіон історично називають Галичиною. Площа області складає 21,8 тис. кв. км, що становить 3,6% території України. Область займає південно-західну окраїну Східно-Європейської рівнини і західну частину північного макросхилу Українських Карпат. Львівщина на заході межує з Республікою Польща, на півночі – з Волинською, на північному сході – з Рівненською, на сході – з Тернопільською, на південному сході – з Івано-Франківською, на півдні – з Закарпатською областями. На території області виділяють п'ять природних районів – гірські Карпати на півдні, до них прилягає Передкарпатська височина, Подільська височина (плато) – в центральній частині, Мале Полісся і Волинська височина – на півночі. Найвищими точками території є г. Пікуй (1405 м) на кордоні з Закарпатською областю та г. Камула (471 м) в рівнинній частині [63].

Івано-Франківська область розміщена на заході України, недалеко від географічного центру Європи. Її територія лежить у середніх широтах, помірного кліматичному поясі. Межі Івано-Франківської області проходять дуже звивистою лінією, тому загальна довжина їх – близько 760 км. За конфігурацією територія Івано-Франківщини нагадує ромб, кожна із сторін якого межує з однією із сусідніх областей. На північному сході – з Тернопільською, а на південному сході по Білому Черемошу і власне по Черемошу – з Чернівецькою. З північного заходу межа прилягає до Львівської області. Південно-західна межа Івано-Франківської області проходить головним Карпатським вододілом, що розділяє басейн Тиси з басейнами Дністра і Пруту. На цьому протязі вона межує з Українським Закарпаттям, а також по хребту Чивчин – із Румунією, протяжність державного кордону з якою становить 45 км [63].

Чернівецька область розташована в західній частині України на кордоні з Молдовою та Румунією в передгір'ї Карпат. В області виражені, в основному два типи рельєфу – гірський в Карпатах і рівнинний у Прут-Дністровському межиріччі. Перехідною зоною між цими головними типами рельєфу є горбисте передгір'я. Область багата на природні ресурси.

Територія налічує 147 родовищ із 18 видами корисних копалин. 47 родовищ розробляється. Мінерально-сировинна база області на 80% складається із сировини для виробництва будівельних матеріалів, на 14,5% – прісних і мінеральних вод, на 4,1% – з корисних копалин паливно-енергетичного напрямку (газ, газоконденсат), 1,4% – гірничо-хімічні корисні копалини [29, с. 218].

Все вищесказане підкреслює великий туристичний потенціал та можливості розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону. Стратегічною метою розвитку туризму в Україні та карпатському регіоні, зокрема, є створення конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, розширення внутрішнього та збільшення обсягів в'їзного туризму, забезпечення на цій основі комплексного розвитку курортних територій і туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, збереження та відновлення природних територій та історико-культурної спадщини. В умовах господарювання на засадах сталого та зрівноваженого розвитку конкурентна політика підприємства стає рушійною силою економічного зростання [60, с. 114].

Опис туристично-рекреаційних ресурсів Карпатського регіону подано на рис. 2.1.

Отже, туристично-рекреаційні ресурси розвитку гірськолижного туризму Карпатського регіону за видами поділяються на: економічні, природні, кліматичні, культурно-історичні, трудові, фінансові, соціальні та виробничі; за властивостями – кліматичною привабливістю, доступністю, екскурсійною значимістю, пейзажними та відео-екологічними

характеристиками, соціально-демографічним станом. До груп ресурсів Карпатського регіону належать природні (сприятливий клімат), історико-культурні (багата історична та культурна спадщина) та інфраструктурні (розвинена інженерна та туристична інфраструктура).

Рис. 2.1. Туристично-рекреаційні ресурси розвитку гірськолижного туризму Карпатського регіону [60, с. 114]

Показником продуктивності природно-рекреаційного потенціалу виступає кількість людей, яким можна надати лікування, відпочинок і туристичні послуги виходячи з запасів природних рекреаційних ресурсів регіону за один рік. Цей показник дозволяє не тільки кількісно порівняти рекреаційні ресурси, але і виразити можливості рекреаційного використання різних видів ресурсів і їх суми. Отримавши, таким чином, кількісний вираз можливостей рекреаційного використання природних ресурсів регіону, можна охарактеризувати величину його природного рекреаційного потенціалу [29, с. 38].

Виділяють таку ієрархію рекреаційно-туристичних ресурсів: сукупний рекреаційно-туристичний потенціал регіону – потенціал субгалузей рекреації

1-го рангу (санаторно-курортне лікування, туризм і відпочинок) – потенціали субгалузей рекреації 2-го рангу (грязе-, озокерито- і кліматолікування, тривалий відпочинок і туризм, короткочасний відпочинок) – потенціали окремо взятих родовищ рекреаційних ресурсів, рекреаційних місцевостей.

Природний потенціал санаторно-курортного лікування Карпатського регіону включає потенціал бальнео-питне-, грязе-, озокерито- і кліматолікування. Потенціал бальнео-питного лікування визначається запасами лікувальних мінеральних вод. В основу його розрахунку беруться тільки балансові експлуатаційні запаси мінеральних вод, на базі яких можливий розвиток санаторно-курортних закладів [63]. Структура запасів мінеральних вод Карпатського регіону наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Родовища з експлуатаційними запасами лікувальних мінеральних вод
Карпатського регіону [19, с. 33]

Родовище	Область	Бальнеологічні групи вод	Балансові експлуатаційні запаси всього, м ³ / добу
Сойминське	Закарпатська	Вуглекислі	743,0
Шаянське	Закарпатська	Вуглекислі	251,6
Драгівське	Закарпатська	Сульфідні	97,0
Новополянське	Закарпатська	Вуглекислі	303,0
Полянське	Закарпатська	Вуглекислі	535,0
Гірськотисе- нське	Закарпатська	Вуглекислі	422,0
		Залізисті	501,0
Калечинське	Закарпатська	Сульфідні	90,0
Синякське	Закарпатська	Сульфідні	152,0
Трускавецьке	Львівська	З високим вмістом органічних речовин	47,2
		Сульфідні	6,0
		Без специфічних компонентів і властивостей	490,8
		В тому числі розсоли	466,5
		Всього	544,0
Східницьке	Львівська	З високим вмістом органічних речовин	82,7
Моршинське	Львівська	Без специфічних компонентів і властивостей	79,0
Велико-любленське	Львівська	Сульфідні	576,0

Сприятливість кліматичних умов території для рекреаційної діяльності – один з найважливіших факторів її рекреаційного освоєння. При рекреаційній оцінці клімату слід виділити два основних етапи: 1)

характеристика кліматичних умов території з метою виявлення загального кліматичного фонду; 2) оцінка кліматичних рекреаційних ресурсів [19, с. 34].

На території Карпатського регіону виділяють три кліматичні рекреаційні зони:

1) Закарпаття і Передкарпаття, де клімат найбільш сприятливий для літніх видів туризму і відпочинку;

2) нижня зона Карпат із сприятливими кліматичними умовами як для літніх, так і для зимових видів туризму і відпочинку;

3) середньогірська зона Карпат, де клімат найсприятливіший для зимових видів туризму і відпочинку. Кліматолікуванню в Карпатах в найбільшій мірі сприяють біокліматичні умови міжгірських котловин Верховинсько-Путилівського низькогір'я, долин верхньої течії рік Тиса, Ріка, Прут і їх приток, Вулканічного хребта. Середньорічна кількість днів зі сприятливими для кліматотерапії типами погоди тут понад 200 днів на рік [30, с. 209].

Природні ресурси туризму і відпочинку регіону представлені головним чином мальовничими лісовими масивами Карпат. Можливості їх рекреаційного використання визначаються площею заліснених ландшафтів і граничне допустимими рекреаційними навантаженнями. Крім того, вони залежать і від тривалості сприятливого для туризму і відпочинку кліматичного періоду [50, с. 54].

У Додатку А відображено динаміку кількості закладів туризму Карпатського регіону упродовж 2014–2018 років [63]. Позитивна динаміка зростання санаторіїв та пансіонатів з лікуванням спостерігається у Карпатському регіоні за рахунок їх зростання у Чернівецькій та Івано-Франківській області. Водночас скорочується кількість санаторіїв-профілакторіїв на 6 одиниць, будинків і пансіонатів відпочинку на 2 одиниці, баз на 12 одиниць, дитячих оздоровчих таборів на 854 одиниці через відсутність фінансування та поганий технічний стан таких закладів. Дитячі

оздоровчі табори скоротились у Закарпатській області, Івано-Франківській області та Чернівецькій області.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що дійсно туристично-господарський потенціал Карпатського регіону є домінуючою складовою його ефективного використання. Це зумовлено природним багатством Карпатського регіону, особливостями його розташування і значним людським потенціалом. Саме туристично-господарську складову необхідно розвивати, оскільки вона може стати основою господарського потенціалу Карпатського регіону.

Особливістю трансформаційних процесів, які відбуваються в економіці України та її регіонів, є активізація діяльності суб'єктів рекреаційно-туристичного комплексу. Актуалізації набуває розроблення, обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо удосконалення методів організаційного та фінансово-ресурсного забезпечення розвитку рекреації та туризму як на макро-, так і на макрорівні.

В Україні молодіжний туризм поширений в основному в західних областях, оскільки молодь зацікавлена в активному відпочинку. Далеко не всі українські туристичні фірми мають серед своїх пропозицій послуги для дітей і молоді. Крім цього, сьогодні в Україні значно підвищився попит на закордонний відпочинок серед молоді – у Туреччині, Болгарії, Єгипті.

Головними проблемами, що стримують розвиток молодіжного туризму, є відсутність достовірної інформації, а також неналежний рівень матеріальної бази, котра включає у себе, не лише прокат спорядження (намети, спальні мішки, казанки, велосипеди), але й системи доступних та бюджетних послуг (проживання, харчування), і звісно транспортного сполучення [62].

Попри економічну кризу, слід відзначити тенденцію до зростання загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності України зі 4793 од. у 2015 р. до 5711 од. у 2017 р. У 2018 р. відзначаємо зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні до 3885 од. Зауважимо, що суб'єктами туристичної діяльності є як юридичні особи (туроператори,

турагенти, суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність), так і фізичні особи-підприємці (турагенти, суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність).

Що стосується Карпатського регіону, відзначимо суттєве зменшення (на 111 од.) кількості суб'єктів туристичної діяльності у 2018 р. у порівнянні з 2017 р. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кількість суб'єктів туристичної діяльності Карпатського регіону (од.) [63]

Регіон	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Закарпатська область	149	130	82	74
Івано-Франківська область	116	109	112	99
Львівська область	230	279	272	235
Чернівецька область	119	141	121	68

Варто відзначити, що в сфері молодіжного туризму дуже важливо проводити просвітницьку та виховно-патріотичну роботу, сприяти залученню спеціальних груп, оскільки наявність їх буде забезпечувати надання відповідної якості культурно-історичних послуг, які потім відображаються з великою часткою результативності на іміджі приймаючого регіону. Необхідно розробляти нові молодіжні маршрути як активного, так і культурно-пізнавального характеру із застосуванням інноваційних технологій як музейної, так і спортивно-оздоровчої справи.

Молодіжний туризм розвиває найбільш динамічний і активний елемент продуктивних сил країни і тому сприяє підвищенню ресурсного потенціалу десяти нації в цілому. Молодь – це важлива умова, фактор соціальних змін, і інноваційна сила, це не тільки об'єкт впливу з боку суспільства і держави, а й потенційно найбільш енергійний, новаторський і радикальний суб'єкт суспільного розвитку. Молодь у віці від 14 до 35 років як одна з соціально незахищених груп повною мірою піддається впливу негативних факторів зовнішнього середовища. Поряд зі зменшенням кількості суб'єктів

туристичної діяльності зменшився і дохід від надання туристичних послуг у Карпатському регіоні (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів) суб'єктів туристичної діяльності у Карпатському регіоні (тис. грн) [63]

Регіон	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Закарпатська область	12181,5	16800,8	10015,3	9474,4
Івано-Франківська область	220430,2	234682,0	243893,2	206925,7
Львівська область	114066,5	176725,8	228708,4	174753,5
Чернівецька область	12485,4	8304,4	10487,5	8657,6

Зокрема спостерігається зменшення доходів у 2018 р. порівняно з 2017 р. у Закарпатській області (на 5,4%), Івано-Франківській області (на 15,2%), Львівській області (на 23,6%), Чернівецькій області (на 17,4%).

В умовах економічної кризи заняття туризмом можуть принести Карпатському регіону такі вигоди: реальне виховання молоді засобами туризму; підвищення іміджу країни на міжнародній арені; збільшення кількості нових робочих місць для молоді в сфері туризму, що вимагають від працівників творчих здібностей і професійних знань, а також приносять стабільний високий заробіток.

Серед регіонів, як виняток, можна відзначити лише Івано-Франківську область, в якій у 2018 р. у відношенні до 2015 р. наявне збільшення кількості обслугованих туристів на 17,8% (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Кількість обслугованих туристів у межах Карпатського регіону (осіб) [63]

Регіон	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Закарпатська область	10245	7655	6414	1804
Івано-Франківська область	47255	97310	59891	55672
Львівська область	34754	41274	40828	28648
Чернівецька область	20712	4466	3061	1997

У решти регіонів відзначаємо суттєве зменшення кількості обслугованих туристів, зокрема, у Чернівецькій області – 90,4%, Закарпатській області – 82,4%.

Отже, гірська дуга Карпат, розташована на території 7 країн, і є однією з найбільших гірських систем Європи. Мережа біосферних резерватів тут представлена 10 об'єктами. Ці природоохоронні території відіграють важливу роль у збереженні природного середовища, сприяють впровадженню та координації ідеї сталого розвитку, міжнародному науковому співробітництву в галузі охорони природи, передусім гірських лісових екосистем.

Нині гірськолижний туризм став одним з найважливіших соціально-економічних явищ, що впливають на розвиток окремих гірських територій, країн і регіонів. При його розвитку виявляється сильний мультиплікативний ефект на багато галузей, що сприяє сталому соціально-економічному розвитку територій. Гірськолижний туризм – комбінований вид туризму, що включає елементи наступних видів: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний, екологічний туризм. Гірськолижний туризм – яскраво виражений сезонний вид туризму.

Особливо великий інтерес туристи виявляють до поїздок в зимовий період в гірськолижні центри. Гірськолижний курорт – це місце відпочинку та розваг з розвинутою інфраструктурою. Зазвичай, дані курорти знаходяться на горі або великому горбі і включають в себе гірськолижні траси і супутні послуги (присутні гірськолижні підіймачі, пункти прокату інвентаря, заклади харчування, паркінг).

На території України гірськолижний туризм розвивається у Карпатському регіоні, на території якого розташовані Карпатські гори та охоплюють територію 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецької. Найвища точка знаходиться в районі села Ясиня і Яблуниця – гора Говерла – 2061 м. Поруч розташовані всі двухтисячники Українських Карпат – Петрос, Хом'як, ПіпІван. Гірські

вершини покриті снігом близько 5 місяців протягом року. Практично в будь-якому регіоні є місця для катання на лижах – лижні бази, санаторії звичайно розташовані в місцях, придатних для катання на лижах і сноубордах.

В Україні є достатня кількість гірськолижних курортів, деякі з них обладнані по міжнародним стандартам. Найзначнішими гірськолижними курортами у Івано-Франківській області є Буковель; Закарпатській – Драгобрат, Пилипець та Красія; Львівській – Славське та Тисовець; Чернівецькій – Мигове.

Гірськолижний туристичний комплекс «Буковель» став «перлиною» зимового відпочинку в Карпатах, відомого далеко за межами України. Розбудова комплексу розпочалась у 2001 р., функціонування з 2002 р. та на сьогодні це приклад інтенсивного розвитку туристичної інфраструктури (підйомників, трас, засобів розміщення, снігонапилення, висвітлення схилів тощо), підприємництва у сфері не тільки гірськолижного туризму. Так, розвиток зимових видів відпочинку загалом сприяє розвитку сільського туризму в області, а також створенню додаткових послуг для відпочиваючих, як взимку, так і в інші пори року.

Драгобрат це інший найбільш відомий гірсько-лижний курорт Українських Карпат, що розташовано на висоті 1400 м над рівнем моря, на стику хвойних лісів і альпійської зони. Розташування гір створює унікальний природний феномен наявність стабільного сніжного покриву з листопада по травень місяць. В Драгобраті буде цікаво лижнику з будь-яким рівнем кваліфікації та ціни, є більш доступними для туриста [64].

Славське має курортний статус та є також досить популярним гірськолижним курортом Українських Карпат. Як й на інших курортах, на його території розташовано 25 туристичних баз та баз відпочинку. У Славському прокладено кілька гірськолижних трас європейського значення, функціонують крісельні і бугельні підйомники.

Щодо інших курортів, вони більш невідомі для загальної маси туристів, але також пропонують та поступово розвивають інфраструктуру

гірськолижного туризму. Так, Мигове – сучасний гірськолижний комплекс (60 км від м. Чернівці), працює цілий рік – стрімко розвивається і поступово набуває популярності у відпочивальників. Зимовий відпочинок в Мигове – це традиційне для гірськолижного курорту катання на лижах, сноубордах та санках. Інфраструктура не так розвинута, як на курорті Славське, але траси вночі освітлюються, є пункти прокату лижного спорядження, працюють інструктори. Влітку відпочинок в Мигове – це можливість покататись на конях, взяти напрокат велосипеди та квадроцикли, здійснити екскурсії по Карпатам, сходження до вершин мальовничих гір. В комплексі Мигове працюють літні відкриті басейни, роллердром, скеледром, мотузковий парк [64].

Отже, аналізуючи гірськолижний туризм в Україні, можна зробити висновок, що цей вид туризму являє собою основу розвитку туризму в Україні не тільки у зимовий період, але українські гірськолижні курорти все ще не можуть конкурувати із західними аналогами, актуалізує проблему розробки якісних турів для українських споживачів в гірські райони Європи. Україна має всі необхідні умови для розвитку гірськолижного туризму та щоб досягти успіху потрібне належне фінансування, створення програм розвитку, щодо відповідних проектів, а також вирішення вже існуючих проблем.

2.2. Досвід організації гірськолижних курортів у Західній Європі

У країнах Європи особлива увага приділяється проблемам управління у сфері охорони та збереження лісів, а також територій природно-заповідного фонду, в зв'язку з чим їх досвід є актуальним для України та її регіонів, передусім для гірських територіальних систем Українських Карпат. Проведені дослідження свідчать, що, найбільший відсоток площ територій, що охороняється припадає на Австрію, Німеччину, Швейцарію, Польщу та Словаччину. Середній рівень відсотка таких площ припадає на Францію,

Італію і, частково Іспанію. І насамкінець, найнижчий рівень охоронних територій до загальної площі країни в Україні, Греції та Румунії. Досить високий відсоток площ лісів, що охороняються до загальної лісової площі у Німеччині, Словаччині, Іспанії, Хорватії та ін. І нарешті, заслуговує на увагу, що в більшості аналізованих держав значна частка лісів, що виключена з експлуатації (за винятком Франції, Швейцарії, Румунії, Німеччині).

Безперервне зростання і розвиток туристичної індустрії та пов'язане з цим загострення конкуренції сприяють різноманітності туристських напрямків і продуктів і появи нових туристичних центрів. Серед них особливо слід виділити центри гірськолижного туризму. В даний час лідерами в цій сфері на світовому ринку є Франція та Австрія (за різними оцінками фахівців). Австрія близько половини своїх доходів від туризму отримує від індустрії гірськолижного туризму (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Основні світові країни-лідери гірськолижного туризму [65]

Країна	Основні гірськолижні курорти
Австрія	Інсбрук, Бад Гастайн, Циллерталь, Майрхофен, Кітцбюель, Цель ам Зее
Франція	Три долини, Шамоні, Валь-д'Ізер, Тінь
Італія	Валь ді Фаса, Валь ді Фьемме, Бреулі, Ла тюіль
Швейцарія	Санкт-Моріц, Церматт, Гріндельвальд, Адельбоден, Вербье, Саас-Фе, Давос
Андорра	Пас де ал Каса / Грає Пик, Сольдеу / Ель-Територія, Ордино-Аркаліс, Пал / Арінсал
Туреччина	Улудаг, Паландокен, Саракамиш
Болгарія	Пампорово, Боровець, Вітоша
Словенія	Краньска Гора, Бовец, Бохинь
Словаччина	Ясна, Семаківці, Татранська Ломніца, Штребське Плесо
Німеччина	Оберстдорф, Гарміш-Партенкірхен
Фінляндія	Лахті
Норвегія	Гейло, Хемседаль, Ліллехаммер
Чехія	Шпіндлерув Млин, Пец-под-Снежкоу
Польща	Закопане
Швеція	Оре
Іспанія	Сьєрра-Невада
Північна Америка	Аспен, Дір-Веллі, Скво-Веллі

Альпи займають 62% всієї площі Австрії. Австрія щорічно відкриває нові лижні траси, об'єднує гірськолижні регіони, безперервно оновлює технічне оснащення підйомників, пропонує все більш гнучкі ціни на скі-пас, з'являються нові авіамаршрути, вдосконалюється сервіс. Для розваги туристів на гірськолижні курорти Австрії запрошуються кращі шоумени, в горах влаштовуються грандіозні шоу і джазові фестивалі. В Австрії близько 800 регіонів гірськолижного катання.

Більшість з них знаходиться в Форарльберг, Тиролі, Зальцбургському краї, Штирії і Карінтії (див. табл. 2.7). В Австрії вважається, що гірськолижний сезон починається в грудні, проте в Тіролі на п'яти льодовиках катання можливо практично цілий рік.

Таблиця 2.7

Основні гірськолижні курорти Австрії [65]

Курорт	Перепад висот, м	Протяжність трас, км	Кількість підйомників	Вартість скі-пасу за 6 дн., євро
Кіцбюель	800-2000	148	53	175
Зефельд / Россхютте	1240-2100	18	10	165 (5 дн.)
Зефельд / Гшванткоп	1200-1500	12	11	137
Майрхофен	630-2500	157	49	168
Серфаус-Фісс-Ладіс	1200-2800	180	38	169
Ішгь	1377-2872	230	40	178
Зельден	1350-3250	150	34	193
Піцталський льодовик	1640-3440	48	9	141 (5 дн.)
Зальбах-Хінтерглем-Леоганг	1003-2096	200	55	173
Лех-Цюрс	1450-2811	276	86	168 (5 дн.)
Санкт-Антон	1300-2811	276	75	168 (5 дн.)
Капрун / Китцштайнхорн	911-3029	40	18	179
Цель-ам-Зее / Шміттернхее	750-2000	77	28	179
Бад Кляйнкірххайм	1350-2043	103	26	175
Насфельд	1300-2000	110	30	155 (5 дн.)

З метою виявлення найбільш перспективних тенденцій розвитку індустрії гірськолижного туризму в світі розглянемо його організацію на одному з найбільших взаємопов'язаних гірськолижних курортів Зальцбургського краю – Зальбах-Хінтерглемм-Леоганг. В даному регіоні 200

км підготовлених трас і 55 підйомників. В даний час в регіоні йде інтенсивна заміна крісельних підйомників на гондольні, а також модернізація самих крісельних. Щорічно покращується щоденна підготовка трас, всі головні спуски обслуговують понад 420 снігових гармат.

У Зальбах-Хинтерглемме шість гірськолижних шкіл, де працюють 250 інструкторів. Вартість навчання в групі становить за шість днів 157 євро, а індивідуальні заняття в день стоять 216 євро. Тим, хто не катається на гірських лижах, пропонуються бігові лижі (дана лижня становить протяжність 10 км і знаходиться на висоті 1400 м). Після катання туристи можуть піти в басейн, кататися на ковзанах, грати в теніс або кегельбан, а також займатися шопінгом.

Франція випереджає весь світ за кількістю гірськолижних курортів (більше 400), і за загальною протяжністю і оснащеності трас (6 тис. Км обладнаних схилів і понад 4 тис. Фунікулерів і підйомників). В країні найдовший схил в світі (в Шамоні, 22 км), саме у французьких Альпах найбільш високогірне катання в Європі – до 3900 м, і нарешті, у Франції найбільша кількість курортів для любителів бігових лиж (250 курортів і 13 тис. Км трас), а французький Куршевель входить в п'ятірку найдорожчих гірськолижних курортів світу [65]. Гірськолижна Франція ділиться територіально на п'ять областей: Альпи (Північні і Південні), Піренеї, Центральний масив, Юра і Возге. У хіт-параді французьких курортів лідирують Альпи – чотири п'ятих з ста найвідоміших і популярних курортів знаходяться саме тут. У Піренеях на півдні Франції – десять, в інших районах – по три-п'ять курортів. Гірськолижні курорти областей Юра, Возге і центрального масиву, як правило, мають у своєму розпорядженні до спокійного сімейного відпочинку і легким прогулянкам на бігових лижах. Курорти Піренеїв, розташовані в 160 км на північ від Барселони, більш відомі, але також небагатолюдно. Кожен з них має в середньому по 30-40 лижних схилів, траси знаходяться на висотах до 2 500 м. Відпочинок в Піренеях значно дешевше альпійського. Головні гірськолижні курорти

Франції – Аворія / Морзін, Валь д'Ізер, Ла Плань, Лез Арк, долини Труа Вале, Ле Дез Альп – мають, як правило, не менше 200 км лижних трас і 100 підйомників (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Основні гірськолижні курорти Франції [65]

Курорт	Перепад висот, м	Кількість трас	Протяжність трас, км	Кількість підйомників	Вартість скі-пасу за 6 дн., євро
Авориаз	1800-2460	50	135	36	180
Шамоні	1050-3840	100	140	49	185
Межев	1288-2525	200	440	113	160
Альп д'Юез	1860-3330	108	220	85	252 (10 дн.)
Ле Дез Альп	1300-3600	76	200	63	150
Валь д'Ізер Тінь	1850-3550 і 1550-3450	135	300	100	175
Валь Торанс	1800-3200	66	140	31	160
Куршевель	1300-2738	120	150	65	200
Мерібель	1450-2952	60	150	60	200
Ле Менюїр	1400-3200	62	160	39	210
Ля Плань	1250-3520	128	210	110	205
Порт дю Плей	800-2460	290	650	209	200
Лез Арк	1200-3226	121	200	57	230
Аржантьєр	1035-3842	17	150	46	185

Зимові курорти найвищого рівня, розвинена туристична інфраструктура роблять Італію одним з головних гірськолижних напрямків в світі. В Італії в цілому близько 3300 км обладнаних лижних трас і майже 4,5 тис. Підйомників. В країні найдовша ланцюг альпійських гір в Європі. Вона тягнеться вздовж кордону з Францією, Швейцарією, Австрією і Словаччиною. Можливості зимового відпочинку в країні активно розвиваються: вводяться в експлуатацію нові підйомники, будуються сучасні готелі, розширюється інфраструктура обслуговування. Територіально італійські альпійські гірськолижні курорти на материк можна розділити на дві групи. На заході – курорти долини Вале д'Аоста (Ла Туїль, Курмайор, Брой-Червінія / Вальтурнанш, Аоста / Пила, Монте Роза Скі) і трохи

південніше – Сестрієре. На сході – район Доломітових Альп: Вальді-Фасса, Вальді-Фіємме, Вальді-Кампільо, а також Борміо і Лівіньо (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Основні гірськолижні курорти Італії [65]

Курорт	Перепад висот, м	Протяжність трас, км	Кількість підйомників	Вартість скі-пасу за 6 дн., євро
Брой-Червінія	2050-3899	247	30	186
Курмайор	1124-3462	101	26	186
Ла тюіль	1441-2641	150	37	186
Монте Роза Скі	1360-2979	180	31	186
пила	1790-2709	70	14	186
Сестрієре	1840-2840	400	92	120
Борміо	1225-3017	65	24	130
Лівіньо	1800-3000	110	33	130
Валь-ді-Фасса	1320-2951	220	81	160
Кортіна-д'Ампеццо	1221-3240	140	51	160
Сан-Мартіно-ді-Кастроцца	1404-2357	60	26	140
Валь-Гардена	1446-2518	175	81	130
Кронплатц	950-2275	90	32	130
Валь-ді-Фіємме	1000-2600	150	50	135
Арабба / Мармолада	1450-3270	64	35	160
Мадонна-ді-Кампільо	1500-2600	150	30	155

Одним з найвідоміших гірськолижних напрямків світу є Швейцарські курорти, так як майже третину країни займають гори. На півдні у «франкомовних» швейцарських Альпах Кантон Вале прикрашають майже 40 чотиритисячників, що утворюють найбільшу в країні високогірну область катання, де сезон триває до літа. Найбільш відомі курорти - Церматт, Вербье, Саас-Фе, Кран-Монтана, Лейкербад, Порт дю Солей, Шампері, Вейзона, Молезон і Віллар / Грійон-Ле Дьяблере. Перші п'ять утворюють гірськолижний регіон Маттерхорн, а два останніх часто включають в регіон Женевського озера. На сході країни в найбільшому кантоні Граубюнден знаходяться знамениті гірськолижні курорти – Санкт-Морітц, Давос, а також поки менш відомі курорти Ароза, Флімс, Лакс, Клостерс. У центральній Швейцарії фахівці особливо виділяють гірськолижні курорти Енгельберг і Андерматт. На південному сході в районі озера Бодензее починається

область гірськолижного катання Обертоггенбург-Бараунвальд-Ельм. В районі Бернський Оберланд розташовані популярні регіони гірськолижного катання: Адельбоден і Ленк – в центрі, Грінденвальд, Венген, Мюррен – на сході, Гштаад – на заході. У Швейцарії прекрасні умови для гірськолижного катання, чудова інфраструктура, високий сервіс, давні традиції. У країні понад 200 гірськолижних курортів, з них 29 знаходяться на висоті понад 2800 м, 34 зубчасті залізні дороги, 50 фунікулерів, близько 600 підвісних доріг і 1200 зимових підйомників (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Основні гірськолижні курорти Швейцарії [65]

Курорт	Перепад висот, м	Протяжність трас, км	Кількість підйомників	Вартість скі-пасу за 6 дн., євро
Церматт	1620-3899	194	34	330
Вербье	1500-3300	400	94	375
Саас-Фе	1470-3600	145	36	305
Кран-Монтана	1500-3000	140	30	275
Лейкербад	1411-2700	50	15	225
Санкт-Моріц	1800-3300	350	56	340
Давос	1124-2844	310	55	280
Гріндельвальд	1144-2971	213	49	295
Гштаад	940-2971	230	62	240
Енгельберг	1050-3028	82	25	260
Адельбоден	1350-2350	170	54	235
Анзер	1500-2420	40	11	215
Шампері	1000-2400	650	35	265
Ароза	1800-2650	70	13	260
Інтерлакен	2175-2971	213	45	290
Венген	1350-2350	160	54	290
Мюррен	1650-2970	53	12	290
Віллар	2100-3000	120	30	260
Ле Дьяблере	1200-3000	150	45	260
Клостерс	1200-2844	310	50	285
Флімс	1020-3018	220	29	310

Таким чином, в даний час за кількістю гірськолижних туристів, що приїжджають в країну, лідирують Австрія, Франція і Італія. Лідерство дані країни тримають за рахунок активної маркетингової політики по просуванню своїх зимових курортів, наявності розвиненої гірськолижної інфраструктури, функціонування шкіл інструкторів на кожному гірськолижному курорті,

організації роботи рятувальної служби, наявності розмічених і промаркованих за ступенем складності трас, а також створення комфортних умов для туристів. В даних країнах продумана система розваг та екскурсійних програм для лижників, «спустилися з гір».

Нарівні з трьома країнами-лідерами гірськолижного туризму йде також Швейцарія, однак це дороге напрямом гірськолижного туризму, тому вона користується попитом в основному у індивідуальних туристів. До середньовитратних гірськолижним напрямків відносяться такі країни, як Фінляндія, Швеція і Норвегія. А самі економічні напрямки – Туреччина і Словаччина [65].

Всі представлені в даному аналізі країни намагаються створити розвинену інфраструктуру, яка передбачає гірськолижне катання, відпочинок, розваги та пізнавальні програми. Активно в країнах працюють туристські офіси, які використовуються як один з дієвих механізмів зі збору та аналізу інформації про стан туристичної галузі в окремих районах і по країні в цілому. У цих офісах туристи отримують відомості про місцеві визначні пам'ятки, готелі, екскурсійних та розважальних програмах, набувають буклети і карти, квитки в театр, книги, сувеніри і багато іншого. На основі опитувань відвідувачів офісів і спеціальних досліджень щорічно складаються аналітичні звіти для оцінки туристської активності та прогнозування подальшого розвитку гірськолижної галузі. Ці звіти обговорюються учасниками туристичного ринку спільно з представниками владних структур усіх рівнів з метою забезпечення конкурентних позицій своїх гірських територій.

2.3. Проблеми управління гірськолижними туристичними центрами в Україні

Гірськолижний туризм в Україні має вже більш ніж сторічну історію. Саме в ті часи почалися перші лижні подорожі по Карпатах. Розвиток

внутрішнього туризму, в т.ч. гірськолижного на сьогодні є вельми актуальним з огляду на політичну та економічну ситуацію в країні.

З метою розвитку гірськолижного туризму необхідно стимулювати розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, розрахованих на так званого підготовленого споживача (готелі і пансіонати середнього класу, мотелі, туристичні бази поблизу основних гірськолижних курортів, пункти надання невідкладної медичної допомоги, пункти прокату гірськолижного спорядження).

Основні центри розвитку гірськолижного туризму сконцентровані у зоні Карпат, хоча на сьогодні і в інших регіонах стрімко починають розвиватися гірськолижні курорти (Водяники Звенигородського району Черкаської області).

Для розвитку гірськолижного туризму велике значення має наявність інженерної та транспортної інфраструктури – водо-, енерго- і газопостачання у складні гірські райони, розвиненої дорожньої системи, гірськолижних підйомників та іншого устаткування, інформаційних комунікацій [20, с. 61].

Зокрема, в умовах економічної кризи Карпатський регіон України, не володіючи таким значним індустріальним потенціалом, як південно-східний, де зосереджено більшість підприємств металургійної, гірничо-видобувної, хімічної галузей, важкого машинобудування тощо, перебуває у не надто сприятливій економічній ситуації. На функціонуванні підприємств агропромислового комплексу, на який орієнтується економіка регіону, позначаються труднощі, пов'язані з несприятливою кон'юнктурою ринку, нестачею обігових коштів та іншими чинниками. Це спонукає звернути увагу на значний економічний потенціал, закладений у продуманому та ефективному використанні рекреаційно-туристичних ресурсів, якими природа щедро наділила Західний регіон. Діапазон таких ресурсів надзвичайно широкий, починаючи від простого «зеленого» екологічного туризму і закінчуючи побудовою сучасних високогірних відпочинкових комплексів. Однак, попри високий інтерес фахівців до проблем розвитку

інфраструктури регіону, сьогодні не вирішеною залишаються питання, що стосуються розвитку гірськолижних та спортивно-відпочинкових комплексів.

Практично у всіх країнах, територією яких простягається Карпатський хребет, є престижні та всесвітньо відомі гірськолижні й інші спортивні курорти. І лише Україна до кінця не використовує цієї переваги у напрямі створення гірської зимово-відпочинкової індустрії. Подібна галузь рекреаційного середовища спроможна забезпечити істотні надходження до бюджетів усіх рівнів, дати імпульс до соціально-економічного поступу карпатських областей, стати наріжним каменем формування сучасного туристичного іміджу України.

Найбільшими центрами гірськолижного спорту Карпатського регіону є відомі не лише в Україні, а й за її межами, курорти Славське, Буковель, Тисовець та інші. Кожен із них має свою специфіку, особливості територіального розташування, однак при цьому всім властиві диспропорції, які нівелюють їхній суспільно-економічний потенціал [32]: незадовільний стан автодорожніх комунікацій, фізично та морально застаріла техніко-технологічна база, нерозвинене середовище правового та економічного регулювання процесів інвестиційного забезпечення, слабкий розвиток допоміжних інфраструктурних складових рекреаційної сфери, малоефективні організаційно-економічні методики управління господарськими процесами, марнування рекреаційного потенціалу природних екосистем унаслідок деструктивного господарювання.

Поряд із характерними для будь-якого українського гірськолижного курорту негараздами функціонування та розвитку, їхньою спільною проблемою є доїзд. Практично кожен із названих центрів потребує модернізації шляхової інфраструктури, поліпшення стану доріг як при під'їзді до самого курорту, так і при русі внутрішньою дорожньою мережею, якою безпосередньо доставляють відпочивальників до гірськолижних баз.

З точки зору зручності безпосереднього доїзду до курортної місцевості та території проживання й соціально-відпочинкової інфраструктури найкращі

можливості має смт. Славське, адже через нього проходить вітка залізниці Київ – Львів – Ужгород – Чоп і, таким чином, туристи з максимальною зручністю можуть добратися туди з усіх куточків України, а також з країн Східної Європи залізничним транспортом. Для тих, хто подорожує автотранспортом, є можливість дістатися до смт. Славське дорогою Сколе – Тухля – Славське – Лавочне. Дорожнє покриття цього автошляху перебуває у вкрай занедбаному стані, що значною мірою впливає на бажання автотуристів їхати до Славського. Це, крім несприятливих малосніжних погодних умов, значно вплинуло на потік бажаючих відпочити в Славському за кілька останніх зимових сезонів, що негативно позначилося на заробітках місцевих жителів та власників гірськолижних витягів. Вчасний ремонт автошляху та підтримка його в належному стані за державні кошти та кошти громад населених пунктів, а також за кошти власників готельно-відпочинкових комплексів могли б змінити ситуацію на користь тих же мешканців і підприємців та повернути їхні капіталовкладення завдяки збільшенню кількості відпочивальників і туристів [65].

Для цього доцільним вважаємо створення (підтримка) суб'єкта господарювання, який би займався експлуатацією цього відрізка шляху, його поточним ремонтом, а також підтримкою та розбудовою мережі автошляхів у регіоні. І хоча ці функції повинен виконувати Облавтодор, додаткове фінансування зацікавлених інвесторів не зашкодить справі, а таке підприємство з експлуатації і розбудови шляхової мережі в районі смт. Славське могло б співпрацювати з Облавтодором, координуючи спільні зусилля.

З метою всебічного поступу рекреаційно-туристських територій необхідним є залучення приватних інвестицій у формі фінансування робіт із прокладання, ремонту та утримання автомобільних шляхів. Таке фінансування доцільно проводити шляхом спрямування відповідних фінансових ресурсів на рахунки замовника таких робіт, нині це – Служба

автомобільних доріг. При цьому іншим джерелом фінансування повинні залишатися бюджетні кошти.

Головним стимулом залучення фінансових ресурсів із приватних грошових фондів є надання пільг в оподаткуванні до повного (майже повного) погашення витрат суб'єкта господарювання на фінансове забезпечення ремонтно-будівельних робіт. Така практика є доволі перспективною, адже, по-перше, суб'єкти господарювання будуть компенсувати витрати на ремонт та прокладання доріг за рахунок пільг, а по-друге, імпульсу для розвитку набудуть рекреаційні території через істотне поліпшення інфраструктури.

Важливим механізмом розвитку автодорожньої інфраструктури є проведення тендерних процедур щодо вибору виконавця робіт. Такими виконавцями можуть бути як приватні, так і державні ремонтно-будівельні підприємства. Відзначимо також, що у рекреаційно-туристичному комплексі Карпатського регіону доцільно також відбудувати та поновити дороги, які з'єднують курортну місцевість з іншими зонами гірськолижного відпочинку.

Крім проблеми автомобільних доріг загального користування, якими переміщуються значні пасажирські та вантажні потоки до населених пунктів чи місцевостей, що є осередками гірськолижного відпочинку із зонами проживання та відпочинку, практично на кожному гірськолижному курорті залишається проблема доріг, якими відпочивальники дістаються безпосередньо до зон гірськолижного катання, тобто до нижніх станцій витягів на гірськолижні траси на схилах гір [49, с. 67].

Досить актуальною є проблема зручних внутрішньо курортних шляхів сполучення у Славському. Річ у тому, що основна зона катання на гірських лижах, де пролягають найкращі та найдовші гірськолижні траси, обладнана на схилах гори Тростян на відстані 2-4 км від смт. Славське. Проїхати туди можна лише на повнопривідних автомобілях. Автовласникам, які не мають таких машин, місцеві жителі неофіційно надають платні транспортні послуги власними повнопривідними автомобілями. Альтернативою добирання на

Тросян всюдиходом є тільки подорож пішки з усім гірськолижним спорядженням на плечах.

На Тисовці внаслідок виведення з експлуатації крісельного підйомника проблема доїзду до гірськолижних схилів вирішується пропусканням автомобілів у раніше не доступну зону внутрішнім шляхом по одній із стін западини паралельно до траси кріселки, яка перетинає біатлонну трасу і стрільбище. Зрозуміло, що такі незручності не приваблюють відпочивальників, тому з кожним роком бажаючих провести відпочинок на цих гірськолижних курортах стає дедалі менше [18, с. 191].

Окрім проблем розвитку дорожньої інфраструктури на більшості українських гірськолижних курортів актуальною є проблема експлуатації безпосередньої гірськолижної інфраструктури – підготовка трас, технічний стан обладнання (витягів та канатно-крісельних доріг), штучне засніження схилів, їх освітлення тощо. Так, наприклад, у Славському та околицях майже на всіх гірськолижних схилах, придатних до катання, експлуатуються бугельні витяги, встановлені ще у 70-80-х роках минулого століття, термін експлуатації яких вже давно минув. Вони часто виходять з ладу через фізичну зношеність і, буває, простоюють цілий сезон через брак дефіцитних запчастин.

Взагалі на території Славського спостерігаємо значний дисбаланс між розвитком інфраструктури проживання та відпочинку і власне гірськолижної інфраструктури. Тоді як приватні особи – мешканці Славського – збудували значну кількість нових міні-готелів та агроосель або й просто провели реконструкцію своїх обійсть, сподіваючись на значний наплив відпочивальників, у розвитку гірськолижних трас та витягів за останні роки не було зроблено жодних прогресивних кроків. Застаріле обладнання нещадно експлуатується та виходить з ладу. Це призводить до того, що багато людей, які оселилися в Славську та околицях, не мають можливості повноцінно та комфортно займатися спортом на гірськолижних трасах, отже, і не планують повертатися сюди ще раз. Однак через недостатню кількість

справних витягів та трас спостерігаються значні черги та скупчення людей, хоча загалом кількість туристів зменшується.

Ще одним відомим рекреаційним гірськолижним центром карпатської частини Львівщини є Тисовець. Сьогодні на цьому курорті експлуатують два гірськолижні бугельні витяги, а також невеликий витяг на трасі фрістайлу. Доволі складні й сучасні на час здавання в експлуатацію споруди гірськолижних трамплінів перебувають у незадовільному стані. Також не працює і крісельний витяг, який доставляв спортсменів до гірськолижних зон.

Два бугельні витяги, що залишилися ще з часів СРСР, працюють зазвичай поперемінно. Ці витяги зношені і часто виходять з ладу. Пропускна здатність їх низька, а це нерідко призводить до величезних черг, особливо у вихідні, коли кількість клієнтів збільшується, а інші витяги – бугельний та крісельний – не працюють.

На рішення користувачів гірськолижних курортів впливає незадовільний, а подекуди й небезпечний стан трас. Зокрема, вкриті снігом схили гори Тростян відомі своїми горбами, які виникають внаслідок того, що свіжі засніжені площі не утрамбовують спеціальною технікою (ратраками), як це роблять на всіх гірськолижних курортах світу [29, с. 71].

На стан снігового покриття також значно впливають погодні умови. На жаль, останнім часом спостерігаються значні погодні аномалії – теплі, малосніжні зими, інколи з дощами, які змивають і так тонкий шар снігу на трасах. Щоб запобігти цьому, на всіх іноземних гірськолижних курортах та на деяких сучасних вітчизняних застосовують установки штучного засніження трас. Достатньо вночі, коли температура повітря опускається нижче нуля, включити установку штучного засніження, а на ранок розгорнути та утрамбувати ратраком сніговий горб, щоб отримати якісне снігове покриття, придатне до катання навіть за плюсової температури.

Крім того, є моделі «снігових гармат», обладнані внутрішнім фреоновим охолоджувачем, що дає змогу посипати землю штучним снігом,

навіть якщо повітря прогріється до плюс 10-15 °С. Вигоди від використання «снігових гармат» вже встигли оцінити на таких українських курортах, як «Буковель», «Плай», «Красія», особливо за останні роки, коли зими настають із запізненням і часто в січні стоїть морозна погода без снігу. У Славському «снігові гармати» є лише на «динамівському» схилі гори Погар, та й то працюють вони епізодично і зазвичай без ратрака. Тому вони засніжують лише невелику ділянку довкола себе. На горі Тростян жодної такої установки немає і навесні сезон доводиться закривати надто рано.

Без технічних засобів для штучного засніження схилів, власникам гірськолижних споруд з особливою увагою потрібно стежити за природним станом гірських схилів. Однак щодо цього, як і щодо решти заходів, на Тростяні та в інших околицях Славського не простежується особлива активність у виконанні таких робіт.

Серед рекреаційних територій Карпатського регіону уваги заслуговує гірськолижний і спортивно-відпочинковий курорт «Буковель». Цей комплекс сьогодні відповідає світовим стандартам інфраструктурного забезпечення. «Буковель» є чи не єдиним курортом нашої держави, пристосованим до надання широкого кола послуг та задоволення потреб різних груп рекреантів. Фінансову базу розвитку комплексу «Буковель» становлять приватні капіталовкладення, результатом чого є створення усіх необхідних компонентів і допоміжних інфраструктурних елементів, які дають можливість віднести його до провідних європейських спортивно-відпочинкових курортів [60, с. 212].

На території Карпатського регіону функціонують й інші курорти – Драгобрат, Пилипець – Подобовець тощо. Однак стан їхньої інфраструктури не дає змоги зараховувати їх до спроможних задовольняти потреби сучасного рекреанта у туризмі, відпочинку чи спортивному дозвіллі.

На нашу думку, найбільшою перепорою на шляху комплексного розвитку рекреаційної індустрії Карпатського регіону є недосконала інфраструктура. Зважаючи на це, на перший план тут виходять питання

ефективності інвестицій та приватних капіталовкладень. Стосовно проблем експлуатації гірськолижних трас та розвитку рекреаційно-відпочинкового напряму туризму в Карпатському регіоні можна з упевненістю говорити про необхідність приведення до належного стану мережі автомобільних доріг, про важливість спорудження нових сучасних засобів транспортування відпочивальників безпосередньо до гірськолижних трас – підвісних канатних доріг, і про обов'язкове оновлення гірськолижної інфраструктури на схилах.

Отже, серед основних проблемних питань окремо можна виділити: недостатню інформованість серед населення щодо туристичної пропозиції; низький рівень сервісу, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції; неналежний стан гірськолижних спусків та ін.

Висновки до розділу 2

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

– Аналізуючи гірськолижний туризм в Україні, можна зробити висновок, що цей вид туризму являє собою основу розвитку туризму в Україні не тільки у зимовий період, але українські гірськолижні курорти все ще не можуть конкурувати із західними аналогами, актуалізує проблему розробки якісних турів для українських споживачів в гірські райони Європи. Україна має всі необхідні умови для розвитку гірськолижного туризму та щоб досягти успіху потрібне належне фінансування, створення програм розвитку, щодо відповідних проектів, а також вирішення вже існуючих проблем.

– Досліджено, що в даний час за кількістю гірськолижних туристів, що приїжджають в країну, лідирують Австрія, Франція і Італія. Лідерство дані країни тримають за рахунок активної маркетингової політики по просуванню своїх зимових курортів, наявності розвиненої гірськолижної інфраструктури, функціонування шкіл інструкторів на кожному гірськолижному курорті,

організації роботи рятувальної служби, наявності розмічених і промаркованих за ступенем складності трас, а також створення комфортних умов для туристів. В даних країнах продумана система розваг та екскурсійних програм для лижників, «спустилися з гір». Нарівні з трьома країнами-лідерами гірськолижного туризму йде також Швейцарія, однак це дороге напрямом гірськолижного туризму, тому вона користується попитом в основному у індивідуальних туристів. До середньовитратних гірськолижним напрямків відносяться такі країни, як Фінляндія, Швеція і Норвегія. А самі економічні напрямки – Туреччина і Словаччина

– Зазначено, що серед основних проблемних питань окремо можна виділити: недостатню інформованість серед населення щодо туристичної пропозиції; низький рівень сервісу, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції; неналежний стан гірськолижних спусків та ін.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В Україні

3.1. Перспективи розвитку гірськолижного туризму в Україні

Для вирішення проблеми неналежності автодорожніх комунікацій варто скористатися досвідом таких іноземних курортів: як Австрія, Франція, Швейцарія, Італія, Андорра тощо. Йдеться про спорудження і подальше використання підвісних канатних доріг вагончикowego (гондольного, фунікулерного) типу. Вони зазвичай виконують дві основні функції: доставляють відпочивальників великих транспортних вузлів, таких як залізничні та автобусні станції, автомобільні стоянки до засніжених схилів, а також з'єднують різні зони катання, нерідко утворюючи кількасоткілометрові кільцеві маршрути з одного гірського хребта на інший.

Переваги підвісної канатної дороги над звичайною дорогою, прокладеною в горах, незаперечні. Це передусім менша трудомісткість і вартість будівництва, адже для підвісної канатної дороги потрібно забетонувати й зміцнити лише невеликі ділянки землі, на які будуть опиратися вишки-опори, що несуть канат. Під час прокладання звичної дороги передбачено значний обсяг робіт: суцільне укладання дорожнього полотна, підведення дренажних та інших інженерних систем, що потребує великих фінансових та матеріальних витрат. Практично всі ділянки землі, над якими проходить підвісна канатна дорога, не потребують вилучення з господарського обігу і традиційно використовуються як пасовища, городи, лісові насадження тощо. Немає потреби в будівництві мостів та інших складних інженерних споруд, призначених для водовідведення, тоді як під час прокладання традиційних доріг на такі споруди йде значна частка коштів. Немалу роль відіграє й екологічний фактор, адже підвісна канатна дорога

виключає щоденну експлуатацію автомобілів з двигунами внутрішнього згорання, які забруднюють атмосферу рекреаційних зон тощо [9, с. 18].

Крім того, уздовж канатної дороги не будуватимуть численні придорожні кафе, бари, торгові заклади, пункти техобслуговування та заправки, які теж чинять додатковий негативний вплив на довкілля. Доставка відпочивальників у закритих вагончиках різної місткості сприятиме кращому обліку пасажиропотоків, що дасть змогу точніше планувати розвиток рекреаційних зон.

Витрати на експлуатацію підвісної канатної дороги включають витрати на профілактичний огляд та технічне обслуговування несучих канатів, буксирувальних механізмів, металевих опор та пасажирських вагончиків. Ці витрати є співрозмірними з витратами на поточний ремонт та експлуатацію традиційних шляхів. Для експлуатації підвісних канатних доріг потрібні спеціалісти, тож мають бути створені нові робочі місця, що дасть змогу частині місцевих водіїв отримати стабільний зарібок. Інша частина місцевого населення може переорієнтуватись на надання різноманітних додаткових послуг у сфері обслуговування потоку туристів, який зростатиме після зростання комфортності інфраструктури відпочинку.

Особливо ефективним будівництво таких транспортних сполучень, на нашу думку, буде у смт. Славське, адже гору Тростян видно з території залізничного вокзалу та прилеглих до нього автомобільних стоянок, що фактично є центром селища, і пряма відстань до неї набагато менша, ніж об'їзною дорогою, яка, до того ж, перебуває у незадовільному стані. Будівництво підвісної канатної дороги вагончиккового типу за маршрутом «Залізничний вокзал смт. Славське – вершина гори Тростян» видається нам співрозмірним щодо витрат із вартістю ремонту та підтримки аварійної дороги [46, с. 381].

Очевидні вигоди від спорудження та експлуатації канатно-підвісної дороги свого часу зрозуміло керівництво спортивного товариства «Динамо», яке є власником більшості гірськолижних витягів в околицях Славського.

Про це свідчить той факт, що декілька років тому товариство придбало комплект вже використовуваної підвісної канатної дороги, яку мало на меті змонтувати та запустити в експлуатацію. Однак цей проект не був реалізований через брак фінансових ресурсів.

Розбудова мережі підвісних канатних доріг вагончиккового типу дала б змогу «закільцювати» найпопулярніші гірськолижні схили, що перетворило б селище Славське на єдиний гірськолижно-відпочинковий ареал, де туристи могли б переїжджати з одного району в інший.

Розвивати мережу канатних доріг можна шляхом формування сприятливого інвестиційного середовища. Найімовірніше, інвесторами для вкладання коштів у проекти будівництва та експлуатації сучасної мережі підвісних канатних доріг стануть приватні особи або спеціалізовані підприємства за участю іноземного капіталу, оскільки сподіватися на державні вкладення немає підстав. Успішна реалізація таких проектів впритул наблизить наші гірськолижні курорти за рівнем зручності й комфорту хоча б до курортів наших сусідів – Польщі та Словаччини.

На нашу думку, крісельними потрібно замінювати старі бугельні витяги, які виводитимуться з експлуатації, а також встановлювати витяги крісельного типу на нових схилах і трасах, адже рекреаційний потенціал Тростяну далеко не вичерпаний. На жаль, за умов обмеженості коштів та недосконалості чи відсутності банківського кредитування, підприємці, які бажають розвивати індустрію гірськолижного відпочинку, часто змушені шукати компроміс між ціною і якістю та комфортом, наслідком чого є придбання та встановлення дешевших і не нових бугельних витягів імпортного виробництва [38, с. 47].

Також основні вкладення потрібно зробити у модернізацію витягів та прокладання нових трас, адже фактично двох гірськолижних трас для такого унікального місця занадто мало, його рекреаційний потенціал дає змогу більш інтенсивно та ефективно використовувати природні ресурси місцевості. Звичайно, для цього, окрім іншого, потрібна і політична воля

держави, адже зараз комплекс «Тисовець» перебуває у володінні однієї з найпотужніших державних інституцій – Міністерства оборони, у якого, вочевидь, на доведення його до належного функціонального стану не вистачає фінансових можливостей. У цьому контексті актуальною є практика залучення приватного капіталу.

Вирішенням проблеми засніження схилів могло б стати створення спеціалізованих сезонних бригад робітників з місцевих жителів, які упорядковували б схили і стежили за станом трас у період міжсезоння. Такі заходи позитивно вплинули б на показники зайнятості місцевого населення в цей період. Для фінансування подібних заходів власникам гірськолижних курортів у цьому регіоні варто було б створити певний грошовий фонд і періодично поповнювати його коштами, адже якісна підготовка схилів у літній період обернеться збільшенням кількості клієнтів узимку, тож і збільшенням прибутків тих, хто будує тут свій бізнес, що, безперечно, покриє видатки на внески до такого фонду.

Окремо варто наголосити на необхідності освітлення гірськолижних трас у вечірній час. На узбіччі деяких трас таких курортів, як «Буковель», Подобовець, Плав'є та інших встановлено ліхтарні стовпи, потужні ліхтарі-прожектори яких вмикаються щодня після 18-19-ї години, освітлюючи майже весь схил гори і даючи таким чином можливість активного відпочинку у темний час доби. Це, безперечно, позитивно впливає на обсяг виторгу, збільшуючи час експлуатації гірськолижного устаткування, хоча витрати на інсталяцію освітлення є не надто великими. На нашу думку, такий досвід потрібно впроваджувати й на інших гірськолижних курортах [40, с. 253].

Отже, основні пріоритетні напрями діяльності щодо розвитку гірськолижного курорту України полягають в: удосконаленні правових засад регулювання відносин у галузі гірськолижного туризму; забезпеченні становлення гірськолижного туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохоченні національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії гірськолижного туризму, створення нових робочих місць;

створенні сприятливих для розвитку гірськолижного туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового та інших видів регулювання; створенні умов для прискореного розвитку сфери гірськолижного туризму і курортів з використанням механізмів державної підтримки, в тому числі на засадах державно-приватного партнерства; сприянні прискореному оновленню основних фондів готелів, санаторіїв, пансіонатів, інших засобів розміщення; реалізації іміджевих та промоційних програм, спрямованих на формування позитивного іміджу українського гірськолижного туризму на міжнародному та внутрішньому ринку, підтримка участі провідних туроператорів у міжнародних виставкових заходах; створенні умов для належної підготовки туристичної інфраструктури в рамках реалізації Національного проекту «Олімпійська надія 2022».

3.2. Розробка стратегії розвитку туристично-рекреаційних зон України

Механізм управління розвитком туристично-рекреаційною галуззю повинен функціонувати таким чином, щоб створювати сприятливе середовище для розвитку туризму в регіонах України в яких туристично-рекреаційний комплекс є одним з базових складових елементів їх розвитку. Проте, в галузі існує цілий ряд проблем які знижують конкурентоспроможність вітчизняного туристичного продукту на регіональному туристичному ринку. По-перше, це підвищення якості сервісу та оновлення матеріальної бази туристичних підприємств. По-друге, розвиток туристичної інфраструктури та малого підприємництва у сфері туризму, оскільки наявності самих туристичних ресурсів недостатньо для залучення та утримання туристів. По-третє, кадрове та інформаційне забезпечення туристичної сфери.

За даними служби туризму та курортів України приріст кількості туристів значно виріс. На основі соціально-економічного SWOT-аналізу

визначено такі сильні й слабкі сторони (табл. 3.1) та можливі зовнішні впливи, можливості і загрози на подальший туристичний розвиток України.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз розвитку туризму України (згруповано автором)

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Вигідне географічне розташування.	1. Значний знос існуючої інфраструктури країни
2. Значний транзитний потенціал та розвинута транспортна інфраструктура	2. Високий рівень фізичного зносу основних фондів у реальному секторі економіки країни (насамперед у суднобудуванні), застарілість технологій
3. Висококваліфіковані трудові ресурси та високий науковий потенціал	3. Високий рівень енергоємності виробництва
4. Сприятливі природно-кліматичні умови для ведення сільського господарства	4. Низький рівень впровадження інновацій у виробництві
5. Багатогалузева економіка	5. Незадовільний стан доріг
6. Наявність значної сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції	6. Наявність великих агрохолдингів
7. Наявність кваліфікованих управлінських кадрів на підприємствах та установах	7. Низька зайнятість населення у сільській місцевості, відсутність робочих місць у невеликих містах і селищах
8. Висока частка економічно активного населення	8. Міжрайонні диспропорції у соціально-економічному розвитку
9. Багатофункціональна туристично-рекреаційна галузь	9. Можливість виникнення надзвичайних ситуацій внаслідок природних катаклізм та наявність потенційно небезпечних об'єктів
10. Наявність пам'яток історії та культури, багатий природно-заповідний фонд	10. Проблема утилізації відходів
11. Розвинута мережа навчальних закладів	11. Низька забезпеченість медичними та педагогічними кадрами у сільській місцевості
12. Висока соціальна активність	12. Відсутність приросту населення
Можливості	Загрози
1. Створення сприятливого інвестиційного клімату	1. Загострення чи продовження воєнного конфлікту на сході
2. Скорочення енергоспоживання шляхом активного впровадження енергоефективних технологій	2. Подальша централізація бюджетних ресурсів
3. Підвищення ефективності наукового потенціалу	3. Продовження централізації влади
4. Підняття якості товарів та послуг до європейських стандартів	4. Нестабільність курсу національної валюти
5. Поглиблення інтеграції з ЄС	5. Монополізація ринків, відсутність конкуренції
6. Нарощування міжнародної технічної допомоги	6. Зростання цін на енергоносії
7. Зростання експорту з країни	7. Відтік робочої сили за межі країни
8. Розвиток органічного землеробства	8. Закриття ринків збуту в Росії
9. Підвищення транзитного потенціалу країни	9. Погіршення конкурентоздатності товарів через зростання імпорту з ЄС

Проаналізувавши сильні та слабкі сторони розвитку туризму України можна зазначити, що найважливішими проблемами є низька зайнятість

населення, відсутність робочих місць, погані дороги, високий знос існуючої інфраструктури та зменшення природного приросту населення, а також занепад сільських місцевостей, як важливих об'єктів зеленого туризму.

Серед сильних сторін можна виділити географічне розташування країни, транспортне сполучення, різноманітну туристично-рекреаційну галузь, наявність пам'яток культури, багатий заповідно-природний фонд, активне молоде покоління.

З наведених прикладів можна зробити висновки, прибравши всі загрози, ми відкриємо багато можливостей не тільки для країни, а й для всієї країни. Проведений аналіз взаємозв'язків факторів SWOT-аналізу в секторах порівняльних переваг, викликів та ризиків підтверджує припущення розвитку регіону та визначає вибір змішаної конкурентної стратегії, яка полягає на поєднанні сильних сторін та можливостей за одночасного блокування ризиків. Водночас, зазначений аналіз виводить на стратегічні напрямки розвитку, якими є створення нової інноваційної економіки 21-го століття як у промисловості так і в аграрному секторі (що є сильними сторонами) через залучення потужного інвестиційного ресурсу в ці галузі (можливості) та розвиток людського капіталу. Підсилить цей стратегічний напрямок розвиток логістично-транспортного потенціалу, покращання інфраструктури та розвиток малого і середнього бізнесу, зокрема у високотехнологічних секторах. Нова аграрна економіка нерозривно пов'язана з усуненням диспропорцій розвитку територій. Додатковою галуззю цієї економіки може стати туристична індустрія.

Одна з вагомих причин невдалого господарювання України у сфері туристичного бізнесу – недостатній рівень розвитку та недосконалість туристичної інфраструктури. За даними 2016 р. з усієї кількості готельних комплексів тільки незначна частина відповідає сучасним нормам, 80% готельних підприємств потребують ремонту, номери – реконструкції та переоснащення, технологія обслуговування – автоматизації та комп'ютеризації.

Головними зовнішніми факторами, які стримують розвиток туристичного бізнесу в Україні, є несприятливість існуючих умов для підприємництва взагалі та туристичного бізнесу зокрема, недосконалість нормативно-правового поля і, як наслідок, відсутність необхідних інвестицій для розвитку туристичного бізнесу – як внутрішніх (через тривалу економічну кризу), так й іноземних (через несприятливий інвестиційний клімат).

Управління з питань туризму і курортів облдержадміністрації координує діяльність місцевих органів влади та є розпорядником коштів з двох обласних програм, зокрема Програми розвитку туризму в Україні. Програма спрямована на вирішення актуальних завдань для соціально-економічного розвитку країни.

З метою забезпечення в Україні державної політики у галузі туризму, розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери вивчається можливість фінансування і будівництва (на території Парку культури та відпочинку «Перемога») аквапарку з культурно-дозвільним центром, готелем, басейном для купання, спортивними майданчиками, стадіоном та іншими об'єктами.

В Україні створено єдину інформаційну систему з повною базою даних про послуги, що надаються туристичними підприємствами, маршрути, об'єкти, заклади розміщення туристів, ціни, транспортне забезпечення та облаштування.

Адаптуючи концептуальну схему розвитку інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг на регіональному рівні до ринку туристичних послуг Закарпатської області, можна виділити три основні напрямки розвитку туристичної інфраструктури в Закарпатській області:

1. Основним завданням розвитку туристичної інфраструктури в регіоні є забезпечення відповідності якісних і кількісних характеристик туристичного продукту потребам споживачів на ринку туристичних послуг. Туристична інфраструктура сприяє комфортності подорожування, створюючи умови споживання турпродукту. За рівнем розвитку туристичної

інфраструктури, що характеризує розвиток пропозиції на туристичному ринку, ступенем її концентрації можна робити опосередкований висновок про цінність даної території для туристів. Проте, необхідно врахувати, що потреби туристів в доступності природних, історико-археологічних і культурних об'єктів регіону у різних категорій туристів неоднакові. Для одних туризм пов'язаний з потребами максимального комфорту, вони прагнуть до мінімуму зменшити фізичні навантаження користуючись комфортними видами транспорту та проживаючи в комфортабельних умовах. Для інших туризм пов'язаний з пішими чи вело мандрівками з мінімальними потребами щодо ночівлі та харчування. Відповідно, потрібно проектувати диференційовані об'єкти сервісу, враховуючи потреби різних категорій туристів у відпочинку та оздоровленні. Особливого значення набуває адаптація вітчизняної туристичної інфраструктури до міжнародних вимог щодо маркування, оцінки відповідності категоріям, складу обов'язкових послуг та якості обслуговування, тобто приведення об'єктів інфраструктури (готелі, ресторани, кафе, культурні заклади, магазини, спортивні майданчики, ігрові майданчики, об'єкти побутового обслуговування тощо) до вимог певного рівня, який буде зрозумілий для туриста та буде відповідати його очікуванням.

2. Потрібно забезпечити високий рівень транспортної доступності та комфортності переміщення туристів в межах регіону, забезпечити раціональну схему розміщення туристичних маршрутів, яка дала б змогу рівномірно у просторі і часі, а також, відповідно до сезонів року, охопити територію об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури. Такий підхід сприятиме більш повному використанню ресурсів і зменшенню негативного впливу просторової і сезонної нерівномірності туризму на транспорт, систему внутрішнього обслуговування і використання кваліфікованих фахівців.

3. Важливим напрямком розвитку сфери туризму в регіоні виступає освоєння нових туристичних технологій, включаючи інформаційні технології. В даний час цей рівень досить низький. Пріоритетним є забезпечення в

структурі ринку туристичних послуг інноваційної та інвестиційної інфраструктури, яка б взяла на себе ініціативу в інноваційному процесі шляхом створення інституційних ресурсів, які в тій чи іншій мірі впливають на формування ресурсного забезпечення сфери туризму. Сьогодні у формуванні, просуванні і реалізації туристичного продукту на ринку велика роль належить інформаційним ресурсам, які дають можливість потенційним туристам отримати об'єктивне уявлення про територію, якісні характеристики пропонованих послуг, а також самостійно планувати та здійснювати подорож.

Зростаюча популярність таких інтернет-ресурсів, як AirBnB.com та Booking.com, свідчить про те, все більше туристів самостійно планують свої подорожі. Вищезазначені напрями викликають необхідність розробки нових підходів і нової стратегії формування та вдосконалення інфраструктури ринку туристичних послуг регіону, яка відповідає новітнім тенденціям перетворення господарської системи регіону та інноваційних процесів.

Необхідно зазначити, що частина туристичної інфраструктури в регіоні формується на національному рівні (макрорівні) і охоплює візові та митні обмеження, нормативно-правове регулювання, інфраструктуру правопорядку, систему охорони здоров'я та ін. В свою чергу якість надання туристичних послуг залежить від ефективності організації та надання послуг конкретними підприємствами сфери туризму та підприємствами інфраструктури, що потребує розвитку культури бізнесу та контролю за дотримання встановлених вимог і правил обслуговування туристів (мікрорівень).

Отже, розвиток індустрії туризму багато в чому залежить від комплексного і раціонального розвитку туристичної інфраструктури спрямованої на забезпечення оптимального використання всіх видів ресурсів: природно-рекреаційних, фінансових, трудових, інформаційних та задоволення туристичнорекреаційних потреб на ринку. Можна зробити висновок, що інфраструктура ринку туристичних послуг регіону, будучи його допоміжною (забезпечуючою) підсистемою, одночасно виконує роль

каталізатора, що значно активізує туристичний попит, а також, значною мірою, визначає рівень конкурентоспроможності туристичного продукту.

Висновки до розділу 3

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

– Досліджено, що основні пріоритетні напрями діяльності щодо розвитку гірськолижного курорту України полягають в: удосконаленні правових засад регулювання відносин у галузі гірськолижного туризму; забезпеченні становлення гірськолижного туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохоченні національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії гірськолижного туризму, створення нових робочих місць; створенні сприятливих для розвитку гірськолижного туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового та інших видів регулювання; створенні умов для прискореного розвитку сфери гірськолижного туризму і курортів з використанням механізмів державної підтримки, в тому числі на засадах державно-приватного партнерства; сприянні прискореному оновленню основних фондів готелів, санаторіїв, пансіонатів, інших засобів розміщення; реалізації іміджевих та промоційних програм, спрямованих на формування позитивного іміджу українського гірськолижного туризму на міжнародному та внутрішньому ринку, підтримка участі провідних туроператорів у міжнародних виставкових заходах; створенні умов для належної підготовки туристичної інфраструктури в рамках реалізації Національного проекту «Олімпійська надія 2022».

– Зазначено, що проведений аналіз взаємозв'язків факторів SWOT-аналізу в секторах порівняльних переваг, викликів та ризиків підтверджує припущення розвитку регіону та визначає вибір змішаної конкурентійної стратегії, яка полягає на поєднанні сильних сторін та можливостей за одночасного блокування ризиків. Водночас, зазначений аналіз виводить на

стратегічні напрямки розвитку, якими є створення нової інноваційної економіки 21-го століття як у промисловості так і в аграрному секторі (що є сильними сторонами) через залучення потужного інвестиційного ресурсу в ці галузі (можливості) та розвиток людського капіталу. Підсилить цей стратегічний напрямок розвиток логістично-транспортного потенціалу, покращання інфраструктури та розвиток малого і середнього бізнесу, зокрема у високотехнологічних секторах. Нова аграрна економіка нерозривно пов'язана з усуненням диспропорцій розвитку територій. Додатковою галуззю цієї економіки може стати туристична індустрія.

ВИСНОВОК

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

– Визначено, що під «розвитком гірських територіальних систем» розумітимемо діяльність суб'єктів управління та господарювання спрямовану на позитивні зрушення в економічному, соціальному та екологічному забезпеченні територій розташованих вище 400 метрів над рівнем моря, що відрізняються від рівнинної та передгірної місцевостей умовами та специфічними властивостями території, які впливають на повсякденну діяльність мешканців гірської місцевості. Формування багатогранних підходів щодо забезпечення розвитку гірських територіальних систем передбачає тривалий процес змін і перетворень на всіх ієрархічних рівнях відміченої системи, починаючи з громади і завершуючи керівництвом регіону, поєднуючи і взаємообумовлюючи їх інтереси у результативності самого розвитку, що зумовлює особливу увагу як з боку державних і територіальних органів влади, так і міжнародних інституцій спільної Європи.

– Досліджено, що реалізація стратегії розвитку можлива лише за умови усунення негативних факторів і докладанні до цього спільних зусиль науки, влади, бізнесу та всього суспільства. Роль людини як політика, управлінця, суб'єкта економічної діяльності й насамкінець громадянина, необхідно розглядати та реалізовувати як потужний фактор впливу зі створення умов для реалізації концепції «сталого розвитку» як у регіонах, так і в Україні в цілому.

– Зазначено, що комплексне і системне використання наукових методів і підходів до дослідження розвитку гірських територій уможливило виявлення того, що активізація розвитку будь-якої території (регіону) базується передусім на відповідних тільки їй притаманних властивостях, або ж особливостях, і наявному потенціалу, які формують її геопросторовий і

ресурсний потенціал сприяючи кількісному і якісному зростанню. За рахунок відміченого потенціалу формується середовище придатне для життєзабезпечення і діяльності населення, що проживає в цій місцевості. У процесі дослідження розглядатимемо динаміку розвитку гірських територіальних систем через призму природних і суспільних властивостей гірської місцевості регіону.

– Аналізуючи гірськолижний туризм в Україні, можна зробити висновок, що цей вид туризму являє собою основу розвитку туризму в Україні не тільки у зимовий період, але українські гірськолижні курорти все ще не можуть конкурувати із західними аналогами, актуалізує проблему розробки якісних турів для українських споживачів в гірські райони Європи. Україна має всі необхідні умови для розвитку гірськолижного туризму та щоб досягти успіху потрібне належне фінансування, створення програм розвитку, щодо відповідних проектів, а також вирішення вже існуючих проблем.

– Досліджено, що в даний час за кількістю гірськолижних туристів, що приїжджають в країну, лідирують Австрія, Франція і Італія. Лідерство дані країни тримають за рахунок активної маркетингової політики по просуванню своїх зимових курортів, наявності розвиненої гірськолижної інфраструктури, функціонування шкіл інструкторів на кожному гірськолижному курорті, організації роботи рятувальної служби, наявності розмічених і промаркованих за ступенем складності трас, а також створення комфортних умов для туристів. В даних країнах продумана система розваг та екскурсійних програм для лижників, «спустилися з гір». Нарівні з трьома країнами-лідерами гірськолижного туризму йде також Швейцарія, однак це дороге напрямом гірськолижного туризму, тому вона користується попитом в основному у індивідуальних туристів. До середньовитратних гірськолижним напрямків відносяться такі країни, як Фінляндія, Швеція і Норвегія. А самі економічні напрямки – Туреччина і Словаччина

– Зазначено, що серед основних проблемних питань окремо можна виділити: недостатню інформованість серед населення щодо туристичної пропозиції; низький рівень сервісу, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції; неналежний стан гірськолижних спусків та ін.

– Досліджено, що основні пріоритетні напрями діяльності щодо розвитку гірськолижного курорту України полягають в: удосконаленні правових засад регулювання відносин у галузі гірськолижного туризму; забезпеченні становлення гірськолижного туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохоченні національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії гірськолижного туризму, створення нових робочих місць; створенні сприятливих для розвитку гірськолижного туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового та інших видів регулювання; створенні умов для прискореного розвитку сфери гірськолижного туризму і курортів з використанням механізмів державної підтримки, в тому числі на засадах державно-приватного партнерства; сприянні прискореному оновленню основних фондів готелів, санаторіїв, пансіонатів, інших засобів розміщення; реалізації іміджевих та промоційних програм, спрямованих на формування позитивного іміджу українського гірськолижного туризму на міжнародному та внутрішньому ринку, підтримка участі провідних туроператорів у міжнародних виставкових заходах; створенні умов для належної підготовки туристичної інфраструктури в рамках реалізації Національного проекту «Олімпійська надія 2022».

– Зазначено, що проведений аналіз взаємозв'язків факторів SWOT-аналізу в секторах порівняльних переваг, викликів та ризиків підтверджує припущення розвитку регіону та визначає вибір змішаної конкурентійної стратегії, яка полягає на поєднанні сильних сторін та можливостей за одночасного блокування ризиків. Водночас, зазначений аналіз виводить на стратегічні напрямки розвитку, якими є створення нової інноваційної економіки 21-го століття як у промисловості так і в аграрному секторі (що є сильними сторонами) через залучення потужного інвестиційного ресурсу в ці

галузі (можливості) та розвиток людського капіталу. Підсилить цей стратегічний напрямок розвиток логістично-транспортного потенціалу, покращання інфраструктури та розвиток малого і середнього бізнесу, зокрема у високотехнологічних секторах. Нова аграрна економіка нерозривно пов'язана з усуненням диспропорцій розвитку територій. Додатковою галуззю цієї економіки може стати туристична індустрія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
3. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
4. ДСТУ 4268 : 2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.budinfo.org.ua/doc/1810680.jsp>
5. Аналіз комплексу маркетингу на міжнародному ринку туристичних послуг : монографія / О. М. Азарян, Н. Л. Жукова, О. А. Іщенко та ін. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 135 с.
6. Андрєєва О. В. Фізична рекреація різних груп населення : монографія / О. В. Андрєєва. – К. : НВП Поліграфсервіс, 2014. – 280 с.
7. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення тур продукту : навч. посібник / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2004. – 288 с.
8. Балабанов И. Т. Экономика туризма : учеб. пособие / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 176 с.
9. Балашова Р. І. Туристичні підприємства на промисловій території: методологічні основи їх економічного розвитку : рукопис. автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Р. І. Балашова ; Інститут економіки промисловості НАН України. – Донецьк, 2013. – 34 с.
10. Біль М. М. Організаційно-управлінський механізм забезпечення розвитку туристичної галузі країни / М. М. Біль // Вісник Львівського ун-ту. – 2010. – № 4. – С. 104–106.

11. Бондаренко М. П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи / М. П. Бондаренко // Збірник наукових праць Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України. – К., 2011. – № 11. – С. 78–87.

12. Василюха Н. В., Індус К. П., Готько Н. М. Концептуальні засади ефективності функціонування ринку туристичних послуг / Н. В. Василюха, К. П. Індус, Н. М. Готько // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С. 177-181.

13. Вдовічен, А. А. Модель управління розвитком туристичного бізнесу території на інноваційному підході / Анатолій Анатолійович Вдовічен, Ольга Геннадіївна Вдовічена // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 2. – С. 9-20.

14. Гаврилко Г. П. Регіональні санаторно-курортні кластери: основні ознаки та принципи формування / Г. П. Гаврилко // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2016. – Вип. 1 (47). – Т. 2. – С.73-77.

15. Гаврилко П. П., Тімко М. І. Деміфологізація історії туристичних об'єктів – важливий чинник екскурсійної роботи / П. П. Гаврилко, М. І. Тімко // Науковий вісник УжНУ. – Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С.182-188.

16. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В. Логістичне управління суб'єктами підприємництва сфери сільського аграрного туризму / П. П. Гаврилко, А. В. Колодійчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С.122-125.

17. Газуда М. В., Ерфан В. Й., Газуда С. М. Особливості надання послуг у туристичній сфері регіону / М. В. Газуда, В. Й. Ерфан, С. М. Газуда

// Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1 (42). – С. 261-265.

18. Домище-Медяник А. М., Кляп М. П. Інноваційні процеси в туристичній галузі / А. М. Домище-Медяник, М. П. Кляп // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С.189-196.

19. Забуранна Л. В. Управління туристичною підприємницькою діяльністю в аграрній сфері: теорія, організація: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д.е.н. Київ, 2013. – 38 с.

20. Гальків Л. І. Статистичне оцінювання розвитку туристичного бізнесу в областях Західної України. Стратегічні напрями розвитку рекреації у туристичній діяльності та її вплив на соціально-економічний стан західного регіону України : монографія / Л. І. Гальків, І. Я. Кулиняк ; за ред. О. І. Скаска. – Львів : Растр-7. – 2017. – С. 59–94.

21. Газуда М. В., В. В. Польовська Активізація розвитку гірських територіальних систем/М. В. Газуда, В. В. Польовська. – Ужгород: Видавництво «ФОП Сабов А.М.», Ужгород. – 2017. – 260 с.

22. Географія туризму : навч. посібник / за ред. С. П. Кузик. – Київ : Знання, 2011. – 271 с.

23. Гнатів П.С. Теорія систем і системний аналіз в екології: навч. посіб. / П.С. Гнатів, П.Р. Хірівський. – Львів: Камула, 2010. – 204 с.

24. Гнаткович О. Д., Гриньох Н. В. Оцінка привабливості туристичних ресурсів Карпатського регіону / О. Д. Гнаткович, Н. В. Гриньох // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 17. – С. 136-138.

25. Жук П.В. Методологічні основи та практичні завдання сталого розвитку гірських територій України / П.В. Жук // Регіональна економіка. – 2014. – № 3. – С. 66–75.

26. Зубалій М. Д. Сучасна характеристика термінології і змісту туристської роботи [Електронний ресурс] / М. Д. Зубалій // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових

праць. – Вип. 16. – Кн. 2. – Режим доступу :
http://lib.iitta.gov.ua/2820/1/Zubal%D1%96y_14.pdf

27. Ільїна М. Проблеми оцінювання економічної діяльності підприємств сільського зеленого туризму / М. Ільїна // Економіст. – 2016. – № 6. – С. 16–20.

28. Калачова І. В. Інтегрована система статистики туризму: структура та напрями використання / І. В. Калачова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 13. – С. 955–960.

29. Кіфяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кіфяк. – Чернівці : Книги XXI, 2003. – 300 с.

30. Кілінська К. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні : монографія / К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусак, Н. Коновалова та ін. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.

31. Кобзова С. М. Поняття «туристичний регіон», «регіональний туризм» та «туристський маршрут» у сучасному науковому дискурсі / С. М. Кобзова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 16 (203). – С. 2–31.

32. Кравців В.С Гірська політика в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В.С. Кравців. – Режим доступу:
<http://uadocs.exdat.com/docs/index-308694.html?page=8>

33. Лендел М. А., Газуда С. М., Газуда Л. М. Туристично-рекреаційний комплекс у системі соціально-економічного розвитку сільських територій транскордонного регіону / М. А. Лендел, С. М. Газуда, Л. М. Газуда // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2018. – Випуск 1 (51). – С. 153-160.

34. Лендел М. А. Проблеми і перспективи розвитку рекреаційно-туристичної сфери України та її регіонів / М. А. Лендел // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 1 (38). – Т. 2. – С.196-199.

35. Мазур С. А. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму [Електронний ресурс] / С. А. Мазур, А. М. Прилуцький // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2018. – № 2. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf

36. Мальцева Л. В. Понятійний апарат як базовий компонент теоретичної підготовки фахівців сфери туризму / Л. В. Мальцева // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки. – 2009. – № 10 (173). – С. 34–38.

37. Машіка Г. В. Туристично-господарський потенціал Карпатського регіону як домінуюча складова його ефективного використання / Г. В. Машіка // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2017. – Випуск 46. – С. 113-121.

38. Михайліченко Г. І. Практика організації туристичних подорожей : навч. посіб. / Г. І. Михайліченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 156 с.

39. Мілашовська О. І. Генезис розвитку та оцінка сфери гостинності / О. І. Мілашовська, Т. В. Шитікова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2017. – Випуск 2 (8). – С. 37–42.

40. Молнар О. С., Важинський Ф. А., Романович І. С. Роль та місце туризму в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону / О. С. Молнар, Ф. А. Важинський, І. С. Романович // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1 (42). – С. 252-256.

41. Морохович В. С. Економіко-математичне моделювання туристичних потоків Закарпатської області / В. С. Морохович // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1 (49). – Т. 2. – С.143-146.

42. Пангелов Б. П. Організація та проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : навч. посіб. / Б. П. Пангелов. – К. : Академ-видав, 2010. – 248 с.

43. Піменов В. Г. Розвиток екологічного туризму в Україні: основні поняття, проблеми, сучасний стан / В. Г. Піменов // Вісник ХДАК. – Вип. 52. – 2018. – С. 198-208.

44. Рекомендації з розроблення Дорожньої інвестиційної карти розвитку аграрного району / за ред. Я. М. Гадзала, П. Т. Саблука. К.: Аграр. наука, 2017. – 148 с.

45. Руденко О.В. Альпійська конвенція – зразок екосистемної парадигми природоохоронного законодавства / О.В. Руденко // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». – 2011. – Вип. 559. – С. 62–65.

46. Сагайдак М. П. Глобалізація та регіоналізація туристичного бізнесу: маркетинговий аспект / М. П. Сагайдак, В. В. Костинець // Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 9-10 квітня 2009 р.). – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С. 379–382.

47. Свида І. В. Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку вітчизняного ринку туристичних послуг / І. В. Свида // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 28(3). – С. 64–69.

48. Скрипко Т. О. Напрями розвитку вітчизняного туристичного продукту до міжнародного рівня якості : тези доповіді / Т. О. Скрипко, О. О. Ланда // Методологія та практика менеджменту на порозі ХХІ століття : Загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти : матеріали ІV Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава, 2008. – С. 196–200.

49. Смирнов І. Г. Туристично-фінансові потоки та моделі управління в міжнародному туристичному бізнесі / І. Г. Смирнов // Географія і сучасність : зб. наук. пр. Київ. нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2006. – Вип. 5 (15). – С. 67.

50. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності: підручник / Т. Г. Сокол; за заг. ред. В. Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 264 с.

51. Стадницький Ю.І. Світовий досвід управління соціально-економічним розвитком гірських територій / Ю.І. Стадницький, О.Е. Товкан // Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали Міжнародної конференції, присвяченої Міжнародному року гір (Рахів, 14–18 жовтня 2002 р.); відп. ред. Ф.Д. Гамор [та ін.]. – Рахів, 2002. – Т. 1. – С. 175–179.

52. Сунцова О. О. Розвиток рекреаційно-туристичного потенціалу регіону за рахунок впровадження дорадницько-консалтингових проєктів / О. О. Сунцова // Вісник КНУТД. – 2016. – № 6 (105). – С. 32-39.

53. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / за ред. М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К.: Знання, 2011. – 334 с.

54. Ткаченко Т. І. Економіка готельного господарства і туризму : навч. посібник / Т. І. Ткаченко, С. П. Гаврилюк. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – С. 8.

55. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – Вид. 2-ге, випр. та допов. – Київ : КНТЕУ, 2009. – 463 с.

56. Трусова Т. С. Аналіз макрооточення туристичних підприємств : політико-правовий аспект / Т. С. Трусова // Вісник ДІТБ. – 2013. – № 17. – С. 257–261.

57. Управління розвитком гірських територій: зарубіжний досвід / В.С. Кравців, Ю.І. Стадницький, В.В. Демченко [та ін.]. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2001. – 69 с.

58. Фокін С. П. Туризм: питання термінологічного апарату / С. П. Фокін // Формування стратегії сталого розвитку курортів в Україні : матеріали Всеукраїнського «круглого столу» (Київ 26 червня 2007 р.) – Сімферополь : Сімферопольська міська друкарня, 2007. – С. 127–134.

59. Химинець В. В. Місце та роль курортно-рекреаційного кластеру в сталому розвитку Карпатського регіону / В. В. Химинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1 (42). – С. 240-247.

60. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.

61. Шаповалова О. М. Інноваційний розвиток підприємств сфери послуг: туризму / О. М. Шаповалова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 4 (193). – Ч. 2. – С. 241-246.

62. Офіційний сайт ISIC в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.isic.org.ua>

63. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

64. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=be44a1a7-69b3-4a77-a86a-447499abcdd6&tag=Analitika&isSpecial=true>

65. Офіційний сайт UNWTO World Tourism Barometer [Electronic resource]. – Mode of access : http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom16_02_march_excerpt.pdf

66.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Динаміка кількості закладів туризму Карпатського регіону упродовж
2014–2018 років [63]

Назва показника	Роки					Відхилення 2018/2014 рр. +/-
	2014	2015	2016	2017	2018	
Закарпатська область						
Санаторії та пансіонати з лікуванням	20	20	20	20	20	0
Санаторії-профілакторії	8	7	7	7	7	-1
Будинки і пансіонати відпочинку	-	1	1	1	1	-
Бази та інші заклади відпочинку	39	30	27	27	27	-12
Дитячі оздоровчі табори	516	570	611	321	333	-183
Львівська область						
Санаторії та пансіонати з лікуванням	-	-	48	48	45	-
Санаторії-профілакторії	-	-	5	4	-	-
Будинки і пансіонати відпочинку	-	-	4	3	4	-
Бази та інші заклади відпочинку	-	-	13	12	9	-
Дитячі оздоровчі табори	-	-	-	-	-	-
Івано-Франківська область						
Санаторії та пансіонати з лікуванням	14	14	15	15	15	1
Санаторії-профілакторії	8	7	6	6	6	-2
Будинки і пансіонати відпочинку	4	3	2	2	2	-2
Бази та інші заклади відпочинку	6	5	6	6	6	0
Дитячі оздоровчі табори	846	876	812	720	415	-431
Чернівецька область						
Санаторії та пансіонати з лікуванням	6	6	7	7	7	1
Санаторії-профілакторії	4	2	1	1	1	-3
Будинки і пансіонати відпочинку	-	-	-	-	-	-
Бази та інші заклади відпочинку	4	4	4	4	4	0
Дитячі оздоровчі табори	386	403	512	372	146	-240
Карпатський регіон						
Санаторії та пансіонати з лікуванням	40	40	90	90	87	2
Санаторії-профілакторії	20	16	19	18	14	-6
Будинки і пансіонати відпочинку	4	4	7	6	3	-2
Бази та інші заклади відпочинку	49	39	50	49	46	-12
Дитячі оздоровчі табори	1748	1849	1935	1413	894	-854